

POSLERATNA GLOBALNA STRATEGIJA SAD

Dom JNA u Beogradu, u okviru tribine »O vojnim publikacijama« organizovao je raspravu o knjizi dr Nemanje Božića »POSLERATNA GLOBALNA STRATEGIJA SAD« (izdanje Instituta za međunarodnu politiku i privredu — Beograd, 1974. god.).

Studiju je napisao naučni radnik van aktivnog kadra JNA (politikolog, naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu) što je pobudilo posebno interesovanje čitalaca »Vojnog dela«. Međutim, njegovi prilazi pojedinim problemima unekoliko se razlikuju od tretiranja te materije u našoj literaturi (na primer u udžbenicima i lekcijama VVA, enciklopediji, člancima u »Vojnom delu« itd.), pa se Redakcija časopisa odlučila da objavi šire delove iz rasprave u Domu JNA. Aktuelnost materije kojom se bavio autor neposredno je vezana za SALT pregovore između SAD i SSSR, koji su u toku i koji će se lakše shvatiti i razumeti nakon ove debate. Pomenuti razlozi, pokrenuta pitanja u studiji dr Božića i interesovanje naših čitalaca za savremenu američku strategiju opredelili su Redakciju da objavi tekstove iz rasprave, jer bi inače, kao što je uobičajeno, dali samo kraći prikaz knjige.

Od učesnika u raspravi objavljujemo priloge: autora dr Nemanje Božića, pukovnika Draga Rakovićevića i Blagoja Žikova, kapetana fregate Staneta Broveta i pukovnika Mihajla Vučinića.

Redakcija »Vojnog dela« očekuje da će ova polemika podstaći čitaoce i saradnike da se uključe u raspravu o aktuelnim pitanjima savremene globalne strategije SAD, iznoseći nove sadržaje o ovoj, za naše čitaoce, zanimljivoj materiji.

ORIGINALNA SPREGA POLITIKE I STRATEGIJE

Predmet naše rasprave je vojno-politička studija dr Nemanje Božića o posleratnoj globalnoj strategiji SAD, u kojoj autor obrazlaže njenu političku i vojnu stranu. Autor nastoji da ukaže ne samo na globalne ciljeve i karakter te strategije, već da podvuče stav s kojim i zaključuje studiju, da posleratna globalna strategija SAD »nije bila dovoljno usaglašena s prirodom mira (revolucionarne promene u svetu!), a još manje s prirodom rata (brojnost njegovih oblika!) u naše doba«.

Premda studija pretežno obuhvata vreme od 1945. do 1970. godine, autor naznačuje pravce kretanja i u nešto kasnijem periodu (do 1972. god.), što nam pruža priliku da šire razmotrimo najvažnije aspekte američke globalne strategije novijeg datuma. Širok splet ideja, dilema i pretpostavki na koje je ukazao autor, zvanične i poluzvanične doktrine i, posebno, konkretne manifestacije američke strategije, koje se neposredno održavaju na međunarodna zbivanja, dovoljan su povod i razlog da to učinimo.

Knjiga dr Božića zaslužuje našu pažnju ne samo zbog toga što je autor pokrenuo, originalno i sveže interpretirao mnoštvo vojno-teorijskih pitanja, vešto koristeći dostignuća i pouke klasične strategijske misli, već i zbog toga što daje iscrpnu genezu i pregledan sadržaj američke posleratne strategije, pri čemu čitalac može da sagleda imperijalistički karakter i tendencije te strategije. Autor nam je, pre svega, dao znalački sročenu analitičko-sintetičku informaciju o razvoju američke globalne strategije, pri čemu se služio obilatom američkom literaturom i stilom kazivanja američkih vojnih pisaca i kreatora strategije, što studiji daje autentičnost i originalnost, ali i zahteva dosta znanja i napora čitaoca da razluči šta je oficijalna američka strategija, šta su teorijske ideje i meditacije vojnih pisaca, a šta ocene autora.

Dr Božić, očito, nije ulazio u šire komentarisanje i kritičku analizu američke globalne strategije, što verovatno, nije ni bila svrha njegove knjige. U ovakvoj prilici se mora posebno istaći da su one ocene, opaske i komentari koje je autor davao o nekim teorijskim stavovima i praktična rešenja američke globalne strategije, zaista jasni, sveži, da pobuđuju pažnju i podstiču na razmišljanje. To znatno pomaže čitaocu da pronikne u suštinu stvari i da shvati razloge konkretnih vojno-strategijskih rešenja i postupaka. Studija je,

zaista, pisana znalački, tako da će autorovo poznavanje vojne nauke, posebno klasika vojne teorije, zatim njegov stil i način kako je prezentirana ova složena i obimna materija, impresionirati i onog čitaoca koji se šire bavi vojnim teorijskim problemima.

Pošto je konstatovao da je klasična strategija kao veština (čiji je predmet »rat kao puki čin sile«) već prevaziđena, da je došlo do svojevrsne i vrlo složene sprege strategije i nauke (čiji je predmet rat kao kompleksna društvena pojava), autor je smatrao za potrebno da objasni pojam *globalne strategije*.

Kad savremeni vojni pisci, pre svega oni u SAD, upotrebljavaju pojmove nacionalna, globalna ili grand-strategija, oni u prvom redu žele da naglase razliku između savremene i »klasične« strategije. S druge strane, pod globalnom strategijom shvataju nacionalnu strategiju velikih sila čija se politika proteže na ceo svet, čija je vojna, ekonomska i druga moć svetskih ili globalnih razmera, jer sve države nemaju i ne mogu imati globalnu strategiju.

Kad je reč o globalnoj strategiji SAD, onda je to »svojevrsna sinteza strategije i politike, ili još šire, vojne (naoružavanje i slično) i državne politike (diplomacija i drugo) u celini«. Pojmovi kao što su »globalna« ili »grand«-strategija u stvari su sinonimi za političke i vojnostrategijske aspiracije u mnogo širem smislu nego što je jednostavan zbir unutrašnje i spoljne politike. Sinteza vojne politike i diplomatije je osnovni atribut i polazna tačka celokupne globalne strategije SAD posle drugog svetskog rata, mada je stepen te sinteze bio vezan i zavisio je, pored ostalog, i od političko-strategijskih ideja i rešenja onog predsednika koji se nalazi u Beloj kući.

Kao originalna sprema strategije i politike, globalna strategija SAD, prema tome, ima svoju *vojnu i političku stranu*, koje sa naučnog stanovišta — kako smatra autor — mogu biti međusobno razlučene. Zbog toga autor i razmatra odvojeno te dve strane globalne strategije. To je, verovatno, dobar postupak što se tiče postupnosti u metodu kazivanja ove složene materije, ali takav metod analize i tumačenja ima i drugu stranu, jer se u nekim delovima knjige stiče utisak o autohtonosti i odvojenosti strategije od politike, mada je njihovo dijalektičko jedinstvo, u kome je strategija sredstvo politike, polazna platforma autora u tumačenju osnova globalne strategije SAD.

Kad je reč o podeli strategije, usvojen je kriterij podele na *kontinentalnu* (suvozemna i vazduhoplovna) i *perifernu* ili insularnu (pomorska) strategiju. Autor smatra da su ostale podele nekih vojnih pisaca u SAD, akademske i veštačke, jer su one pre popis

mogućih oblika rata (opšti, ograničen, psihološki itd.) nego podela strategije.

»U celini uzev« — konstatuje autor — »globalna strategija SAD se u posleratnom razdoblju u prvo vreme više poklapala s kontinentalnom (doktrina sveopšteg u smislu totalnog rata), a zatim s periferom strategijom (doktrina ograničenog rata), dok je globalna strategija SSSR-a u međuvremenu bila pretežno u znaku kontinentalne strategije, bar do pedesetih godina ovog veka, pre nego što je SSSR počeo da naglo jača svoju pomorsku moć«. Međutim, autor upozorava na to da te dve strategije nisu identične iz više razloga.

Sasvim je razumljivo zašto je autor fundamentalnom pitanju odnosa politike i strategije posvetio posebnu pažnju i dosta prostora. Neki stavovi izneti u ovom delu studije, ipak, traže širi komentar.

Na primer, da pomenem *činioce rata* za koje se u studiji daje nova podela. Kao društvena pojava rat je u svojoj biti dijalektičan. On je »u isti mah jedinstvo i suprotnost svih tih činilaca: energije i materijala, a isto tako i ideja«.

Za razliku od *ljudske energije* koja se može uzeti kao stalna veličina, jer se ljudska mišićna snaga ili energija sa stanovišta vojne veštine kroz istoriju nije znatnije menjala, ostali činioци rata, *materijal* i *ideje*, bili su (i još su) izvrgnuti čestim i značajnim promenama. Kada je reč o vojnoj veštini, značaj materijala ili oružja u širem smislu meri se dejstvom vatre, s obzirom na vreme i prostor: što je ovo dejstvo kratkotrajnije, a u isto vreme na uvek većem prostoru, to je oružje ili ratna tehnika jača, delotvornija ili savremenija — kaže se u studiji.

Posmatrajući statički stanje i odnose između pomenutih činilaca, pri čemu se ljudski faktor, pored ostalog, ne posmatra u prostoru i vremenu, moralo se doći do uopštene, apstraktne šeme koja se nametala kao logična konstrukcija. Bilo bi interesantno kad bi se objasnili razlozi zbog čega se odustalo od već naučno verifikirane i na Zapadu usvojene podele faktora rata (čovek, tehnika, prostor i vreme).

Zaslužuje pažnju sažeta i znalačka istorijska analiza *odnosa politike i strategije*, pri čemu autor ukazuje na izvorišta savremene globalne američke strategije, ali i na nerazumevanje i tendenciozna, rekao bih, pragmatska i tehnokratska tumačenja i adaptiranja starih ideja na savremene uslove. Reč je, pre svega, o idejama Klauzevica, Mahana i Deuta, pri čemu, se, s pravom akcentiraju oni stavovi koji su utkani u savremenu američku strategiju. U studiji su, takođe, analizirane ideje i njihov uticaj na američku globalnu stra-

tegiju najpoznatijih teoretičara klasične škole od Lojda, Žominija, Ludendorfa, Moltkea, do Lidl Harta, Bofra, Vilija, Arona, Kisindžera, Maknamare i drugih savremenih vojnih teoretičara i kreatora američke strategije. Tu se mogu naći i teorijski izvori i tumačenja o vrsti rata, totalnom i ograničenom ratu, globalizmu, strategiji odvrćanja, strategiji posrednog nastupanja i mnoštvu drugih ideja savremene strategijske misli.

Čitajući ovu studiju, čitaocu se nameće zaključak da američka strateška misao, ipak, nije originalna, jer to, uostalom, zbog istorijskog razvoja SAD, nije mogla ni biti. Ona se napajala na znanju i iskustvima stare Evrope, koja je stolicima vodila ratove i teorijski uopštavala ratna iskustva. Ali, verovatno, zbog toga Amerika nije opterećena tradicionalizmom, otpori novim idejama nisu jaki, čemu se, pored ostalog, mogu objasniti razvijena polemika u teoriji vojne strategije i znatno angažovanje poznatih naučnika — politikologa, sociologa, filozofa — u vojnoj nauci, čime su se i društvene nauke na širokom frontu stavile u službu američke vojne politike i strategije.

Drago RAKOČEVIĆ

O GLOBALNOJ STRATEGIJI I NJENOJ PODELI

Pridružio bih se mišljenju druga Vučinića, s napomenom da je ne samo simpatično već i impresionira da se ljudi i van aktivnog sastava JNA bave strategijskim problemima na sistematičan i studiozan način. Knjiga dr Božića sa te strane može poneti brojne epitete.

Želeo bih da se osvrnem samo na neke probleme koji, po mom mišljenju, zaslužuju pažnju.

Okosnica autorovog uvodnog razmatranja je »osobena sprega strategije i politike ili tačnije vojne i državne politike« u današnje doba. On je u razmatranju ovog odnosa, kroz istorijski nastanak i razvoj strategije, došao opravdano do zaključka da je od drevne Grčke, kada su se prvi put politika i strategija »stekli u jednoj ličnosti, ličnosti vojskovođa«, bilo istorijskih razdoblja u kojima je strategija bila manje ili više u senci politike i obratno, ali je u svakom slučaju dolazilo do toga da se strateška misao »uvek na jedan ili drugi način preplitala sa političkom«.

U današnje doba odnos politike i strategije, kako to i pisac naglašava, ima svoje osobenosti (»u načelu je dvojak«), ali njegova suština je upravo u optimumu tog odnosa između strategije i politike »u izravnoj vezi s prirodom rata i mira«. Tako je potvrđena i poznata teza Klauzevica da je »rat produženje politike drugim (nasilnim) sredstvima« i da se taj optimum odnosa politike i strategije — uzimajući u obzir delovanje faktora rata (ljudski, materijalno-tehnički, prostor i vreme) — može kretati i u današnje doba od toga da su oružane snage država glavni činilac *rata* do toga da se taj odnos između strategije i politike, razmatran u sklopu rata i mira, zasniva na potpunom stapanju strategije sa politikom čak i bez ostatka, kao što se to može videti na primeru narodnih ili partizanskih ratova. Otuda »rat i mir su sastavni delovi jednog te istog napora naroda i država«, pa su, shodno tome, »strategija i politika takođe delovi jedne celine«. Zato je opravdano ukazivati na političku i vojnu stranu strategije i u današnje doba. Naravno, i do sada su, a i u buduće treba očekivati, mnogi, osobito vojni pisci, posebno na Zapadu, ili jednostrano tumačili ove probleme ili katkada tražili nepreciznosti, odnosno idealističku stranu stavova Klauzevica, kao oslonce svojim stavovima i u pogledu odnosa između strategije i politike, koje su i sami gradili i zasnivali na klasnim interesima i organičenostima društva kome pripadaju.

Možda bi se autoru knjige moglo prigovoriti da je nedovoljno snažno podvukao ovu karakteristiku ranijih i osobito savremenih vojnih i drugih pisaca na Zapadu, posebno američkih.

U uvodnom delu autor knjige izvršio je i *podelu* strategije, polazeći od dimenzija prostora odnosno geofizičkih ili prirodnih sredina — što se teorijski može prihvatiti. Ali pri tome je neophodno podvući *jedinstvo* strategije kada je reč o nacionalnoj ili grand odnosno globalnoj strategiji, bez obzira gde se težišni naponi rata ostvaruju (kopno, more, vazduh). Jer podela na kontinentalnu, koja uključuje suvozemnu i vazduhoplovnu, i na perifernu ili insularnu, koja prema piscu obuhvata samo pomorsku (a vazduh?!) u najmanju ruku za današnje doba izgleda metafizička, a ne dijalektička, s obzirom na prirodu rata kao celine.

Isto tako, moglo bi se polemisati i o nekim terminima koje autor upotrebljava i ne samo u uvodnom već i u svim drugim delovima knjige. Reč je, na primer, o terminima kao što su »oblici rata«, »zaprečavanje« (strategija zaprečavanja umesto sprečavanja, zadržavanja i sl.) itd. Autor u oblike rata navodi: nuklearni, klasični (str. 98), sveopšti, opšti, ograničeni, gerilski, psihološki, eko-

nomski (str. 38), a očigledno ih ne klasificira na jedinstvenim uslovnim kriterijima, pa se stvara nedoumica o oblicima rata čiji je uslovni kriterij za klasifikaciju, pre svega, oblik i način vođenja rata odnosno oružane borbe (frontalni, partizanski, kombinovani, opštenarodni) i to u jedinstvu sa drugim oblicima neoružane borbe (i otpora) — za razliku od vrsta rata gde su kriteriji ili prostor (svetski, regionalni, lokalni) odnosno vrsta oružja (nuklearni, konvencionalni rat) itd. Isto tako se može govoriti i o terminu »strategije za prečavanja« (problem prevoda!) umesto termina »sprečavanja«, jer bi ovaj drugi termin u smislu strategije bolje odgovarao, pošto se radi o sprečavanju erozije kapitalističkog sistema, odnosno sprečavanju »komunističke ekspanzije« i sl.

Pisac, takođe, neprecizno upotrebljava i neke druge termine, npr. suvozemnu vojsku, mornaricu i vazduhoplovstvo naziva rodovima vojske (str. 57), a poznato je da su to vidovi oružanih snaga (od kojih svaki u svojoj strukturi ima rodove vojske), pa takav način upotrebe termina može dovesti čitaoca, ukoliko nije profesionalni vojnik, u nedoumicu oko značenja njihove upotrebe.

Kada je reč o tezi Klauzevica da je »rat produženje politike« može se zaključiti da je ona i danas aktuelna i da se kao takva ne dovodi u pitanje. Uostalom, poznato je da je tu tezu i Lenjin prihvatio kao dijalektički prilaz Klauzevica ratu kao društvenoj pojavi. Tu se u značenju ove teze u tom smislu bitno ne menja ni danas.

Ali se stvar može postaviti u drugom svetlu. Naime, da li je rat kao produženje politike (što on jeste) istovremeno i svrsishodno, odnosno racionalno sredstvo politike u savremenim uslovima? Mislim da je ova druga teza, s obzirom na sredstva ratne tehnike danas osobito nuklearna, u kontekstu i promenjenih društveno-istorijskih uslova, dovedena u pitanje, tj. zbog toga što bi u nuklearnom i svetskom ratu ulog bio veći od dobitka (posledice: rat bez pobednika, samouništenje, pa za koga dobitak). Rat takve vrste ne može biti svrsishodno i racionalno sredstvo politike pa je i takva politika neodrživa, za razliku od vremena koje je prošlo kada se moglo govoriti o ratu i kao produženju i racionalnom sredstvu politike, jer je »ulog bio manji od očekivanog dobitka«, pa je, između ostalog, rat mogao biti i unosna »rana privređivanja« (Engels). Zato je autor trebao više istaći šta se u ovom pogledu izmenilo, a gde je i kada i koja vrsta rata ostala i nadalje racionalno sredstvo politike, kakav je, recimo, slučaj sa oslobodilačkim, revolucionarnim i nacionalno-odbrambenim kao pravednim ratovima.

VAZDUHOPLOVNA STRATEGIJA

Delim mišljenje prethodnih učesnika u ovom razgovoru da je knjiga dr Nemanje Božića vredno delo i solidna studija, koja, po meni, predstavlja izvesno osveženje u tretiranju savremenih vojno-političkih i stratejskih problema, pre svega, zbog samog pristupa autora i načina na koji nastoji da osvetli bitne aspekte posleratne globalne strategije SAD.

Ovakvu opštu ocenu knjige ne dovodi u pitanje opaska da je u njoj, po mom mišljenju, dato, možda, previše mesta analizi istorijskih korena i nastanku savremene globalne strategije SAD posle rata na račun jednog šireg i potpunijeg prikaza one dimenzije ove strategije koja se ispoljava u najraznovrsnijim oblicima intervencionizma i hegemonističkog ponašanja SAD prema malim i nezavisnim zemljama i oslobodilačkim pokretima širom sveta. Tome se svakako mogu pridružiti i izvesne primedbe koje se odnose na terminologiju i pojmovni aparat kojim se autor u nekim slučajevima služi, a i poteškoće na koje čitalac može povremeno naići kada pokuša da utvrdi da li neki stav u ovoj studiji predstavlja interpretaciju tuđih gledišta ili se radi o mišljenju i stavu samog autora.

Smatram da je najveća vrednost ove knjige u tome što je autor dao dokumentovanu studiju američke globalne strategije, njenu evoluciju od 1945. do 1970. godine i osnovne postavke kojima je ona definisana u novije doba — do Niksonove administracije zaključno, što je sve to solidno potkrepljeno brižljivo sređenim podacima korišćenim iz najautoritativnijih zapadnih izvora. Posebno je pri tome vredno pažnje i priznanja nastojanje autora da čitaocima prezentira kvalifikovan i solidno obrazložen prikaz veza i odnosa koji realno postoje između savremene globalne strategije SAD i »klasične strategije« izražene prvenstveno u delima Klauzevica, Mahana, Dueta i drugih vodećih vojnih teoretičara iz XIX i sa početka XX veka.

U tom kontekstu autor je poseban deo u studiji posvetio tzv. vazduhoplovnoj strategiji i analizi Duetove doktrine, kao jednom od činilaca koji su imali značajnog uticaja na konstituisanje posleratne globalne strategije SAD. Smatram da je to stručno korektna i naučno zasnovana analiza, čiji je poseban kvalitet u tome što je lišena jednostranosti. Mnogi kritičari Dueta ispoljili su, naime, naglašenu isključivost i jednostranost svojim nemilosrdnim obaranjem na njegova gledišta u celini, odnosno svodili su svoje ocene samo

na one aspekte Duetovih pogleda koji su očigledno nerealni i sasvim ekstremni, te ih nije teško ni kritikovati. Pri tome je najčešće zanemarinana činjenica da je Duet istovremeno prvi uočio stvarni značaj vazdušnog prostora i ukazao na neophodnost njegove efikasne kontrole.

Autor je veoma dobro uočio i čitaocima na pogodan način prezentirao suštinu Duetove doktrine, neodrživost njegove temeljne postavke o vazdušnoj sili kao odlučujućem sredstvu strategije i strategijskom vazdušnom napadu kao presudnom činiocu za slamanje protivnika i realizaciju ratnih ciljeva. Istovremeno on posebno naglašava činjenicu da je Duet išao daleko ispred svoga vremena, bazirajući svoju ključnu ideju baš na takvim svojstvima sredstava vazdušnog napada, kakva ta sredstva u njegovo doba nisu imala. Na moćnoj ratnoj tehnici i tehnologiji, snažnoj industriji i ogromnim privrednim potencijalima, uz posedovanje nuklearne bombe strahovite razorne moći, u SAD su se stekle materijalno-tehničke pretpostavke koje su zamislila Dueta obezbeđivale neophodnu osnovu. Sa toga stanovišta autor daje potpuno i pravo objašnjenje uzroka zbog kojih su vazduhoplovna strategija i gledišta njezinog rodonačelnika Dueta ispoljile tako snažan uticaj upravo na globalnu strategiju SAD.

Stoga je dr Božić nesumnjivo sasvim u pravu kada kaže »...vazduhoplovna strategija za koju se Duet zalagao pala je između dva svetska rata najpre na plodno tlo u SAD gde je vazduhoplovstvo, bilo kao sredstvo rata bilo saobraćaja, imalo najpogodnije uslove za opšti razvoj«. Ili na jednom drugom mestu, kada tvrdi: »Tamo gde je Duet govorio o bojnim otrovima i plinovima, tu je samo trebalo čitati: nuklearno oružje i zaključci kao da su se sami nametali«. Autor pri tome daje takav prikaz Duetovog poimanja prirode vazdušnog prostora i važnosti koju je on pridavao kontroli toga prostora, da je to za svakog čitaoca uverljivo, jasno i solidno prezentirano.

Mislim da čitalac ove knjige ipak ostaje bez jednog pravog i potpunog odgovora na pitanje: kakav je stvarni značaj prevlasti u vazduhu u okvirima savremene globalne strategije SAD i u ratnim dejstvima danas? Naime, na više mesta u svojoj knjizi autor naglašava da se suština i svrha te prevlasti menja u savremenim uslovima. Na str. 104 rečeno je, na primer, da je u sklopu globalne strategije SAD »treća dimenzija« već združena sa prvom (suvo, tj. kopno) i da taj činilac »...ne može a da suštinski ne menja srž pojma premoći u vazduhu, upravo sa stanovišta vazduhoplovne strategije. Ta premoć sada nema kao svoju prevashodnu svrhu bez-

obzirni vazdušni rat, već nadzor nad vazdušnim putevima za potrebe hitnog prevoza oružanih snaga u klasičnom ratu, pre svega ograničenom«.

Ovaj i ovako izrečen sud zahteva neka neophodna objašnjenja.

Prevlast u vazduhu obično označava stanje, funkcionalan odnos snaga izražen odgovarajućim stepenom ostvarene kontrole u vazdušnom prostoru kojim se obezbeđuje sloboda dejstva sopstvenim, a srazmerno ograničava takva sloboda akcije protivničkim vazduhoplovnim snagama, sve radi stvaranja povoljnih uslova za izvođenje ratnih dejstava na kopnu, moru i u vazduhu. Uz neznatne razlike, ovakva definicija prevlasti u vazduhu, u osnovi je svugde prihvaćena i ukoliko je ne osporavamo, tada bi se moglo zaključiti da je suština ovoga pojma nesumnjivo i danas ostala ista, a da je njegoa važnost u domenu strategije adekvatna stvarnoj ulozi vazduhoplovnih snaga u sklopu celine ratnih dejstava. Pri svemu tome smatram da je neophodno eliminisati neke nedoslednosti u izraženim gledištima jer ako je »treća dimenzija združena sa prvom (kopno)« i ukoliko se to ispoljava u integriranim borbenim dejstvima (što je tačno), tada se to mora i obezbediti odgovarajućim stepenom prevlasti u vazduhu i — obrnuto. Bez neophodne prevlasti u vazduhu takvo integrisanje je neizvodljivo. S obzirom na to da se u savremenim ratnim dejstvima bez ikakvih rezervi računa na široko obostrano angažovanje vazduhoplovnih snaga, kako u nuklearnom tako i u konvencionalnom ratu, očigledno poseban značaj dobija stvaranje povoljnih uslova za njihovu upotrebu, odnosno borba za osvajanje što većeg stepena sopstvene prevlasti u vazdušnom prostoru. Ova prevlast je od mnogo šireg značaja, jer se time stvaraju najpovoljniji uslovi za efikasnu zaštitu sopstvenih oružanih snaga, saobraćaja, logističkog sistema, infrastrukture u celini itd. Otuda je i razumljivo što je u Osnovnoj doktrini USAF, kako onoj iz 1955. god. tako i onoj iz 1971. god., to tako jasno definisano da ne ostavlja mesta nikakvoj sumnji u pogledu stvarnog značaja koji se u savremenoj strategiji SAD pridaje prevlasti u vazdušnom prostoru. Na toj liniji, u Osnovnoj doktrini USAF od septembra 1971. god., kao prvi zadatak vazduhoplovnih snaga SAD definisana je borba za kontrolu vazdušnog prostora »koja se izvodi radi osvajanja i održavanja prevlasti u vazduhu, putem uništenja ili neutralisanja ofanzivnih i defanzivnih kapaciteta neprijateljske vazdušne sile«.

Mislim da svi ovi činioi ne daju osnova za tvrdnju da se u globalnoj strategiji SAD i u savremenim ratnim dejstvima menja suština i srž prevlasti u vazduhu.

U uskoj vezi s tim je i drugi zaključak autora — da prevlast u vazduhu danas nema više za svrhu bezobzirni vazdušni rat, nego samo obezbeđenje linija za sopstveni vazdušni transport. Smatram da ova tvrdnja autora ima izvesne osnove, jer onoga momenta kada je strategijska avijacija SAD izgubila svoj monopol u izvođenju nuklearnih udara po protivničkoj dubini, ni prevlast u vazduhu u domenu strategije očito nije nadalje mogla imati *jedino* za cilj vođenje »neograničenog i bezobzirnog vazdušnog rata«. Vazdušne snage SAD prestale su time da budu instrument strategije, sposoban da samostalnom akcijom reši ishod rata. Ovakav zaključak autora sasvim je u redu ukoliko se zadržavamo isključivo u okvirima razmatranja opšteg nuklearnog rata. On je mnogo manje tačan ukoliko se proširi i na ograničene i lokalne ratove.

U meri u kojoj savremena globalna strategija SAD sve više favorizuje ograničene i lokalne ratove različitih razmera i intenziteta, proporcionalno raste i uloga vazduhoplovnih snaga kao veoma efikasnog sredstva takve strategije, sve do potpunog reafirmisanja upravo »bezobzirnog vazdušnog rata«, koji može da predstavlja glavni, pa čak i jedini vid angažovanja oružanih snaga SAD u takvom ratu.

Smatram da je, naročito u završnoj fazi rata, u Vijetnamu demonstrirana baš takva upotreba vazdušne sile, a da u našoj publicistici nije sa potrebnom pažnjom obrađena, niti adekvatno prezentirana stvarna priroda i dimenzija toga vazdušnog rata.

Radi uspostavljanja neophodne relacije, možda bi bilo opravdano da ovde napomenem da je u svojoj strategijskoj šemi Duet predviđao da je za zemlju veličine Francuske dovoljno angažovanje vazduhoplovne snage jačine oko 1.500 bombardera sa borbenim kapacitetom od oko 3.000 do 4.000 tona bombi u jednom izlazu, a da bi ukupno oko 60.000 tona bombi bilo dovoljno da se za 30 dana vazdušnog rata takva zemlja moralno i vojnički savlada. Takva vazduhoplovna snaga, uz upotrebu otrovnih gasova i bojnih otrova, trebalo bi da realizuje bezobzirni vazdušni rat kakav je postojao u viziji Dueta.

Stvarne dimenzije dejstava vazduhoplovnih snaga SAD u vijetnamskom ratu višestruko nadmašuju i najsmelije pretpostavke Dueta i njegovih sledbenika. U pojedinim periodima SAD su u Vijetnamu angažovale i do 1.800 najmodernijih borbenih mlaznih aviona od kojih oko 1.200—1.500 aviona vrhunskih performansi tipa F-4, A-4 i F-105, do 200 teških bombardera B-52 nosivosti i do 28 tona ubojnog tereta i nekoliko desetina najmodernijih bombardera FB-111. Na pojedine rejone, kao na primer, na Kvang Tri, Hue, An

Lok itd., bacano je dnevno i po 2.000—3.000 tona bombi. U toku celoga rata, po nekim približno realnim podacima, samo na Južni Vijetnam vazduhoplovstvo SAD izbacilo je ukupno oko 6 miliona tona bombi. (Prema podacima u knjizi Z. Ulepiča »Ratno vazduhoplovstvo u II svetskom ratu« anglo-američka avijacija u toku celog rata u Evropi izbacila je na Nemačku 2,697.473 tone bombi).

Dejstva američke strategijske avijacije u Severnom Vijetnamu, naročito u poslednjoj fazi rata, imala su ogromne razmere i vanredno visok intenzitet. Ona su objektivno imala strategijsku ulogu i poprimila su karakter pravog vazdušnog rata, čiji je cilj bio slamanje volje vijetnamskog naroda za otporom, u kome je angažovana vazdušna sila koja je po snazi bila ravna vazduhoplovstvu glavnih ratujućih strana (pojedinačno) u drugom svetskom ratu. Dejstva američke avijacije, naročito u zadnjoj fazi rata, bila su bez ograničenja, u izboru ubojnih sredstava i u odnosu na objekte napada. Bombardovanja Hanoja, Najfonga i drugih naseljenih mesta, po bezobzirnosti i svireposti tučenja civilnog stanovništva, ništa ne zaostaju za najokrutnijim bombardovanjima Koventrija, Londona, Mančestera ili Drezdena u drugom svetskom ratu.

Zbog toga smatram da se ne bi mogla prihvatiti tako kategorična autorova tvrdnja da prevlast u vazduhu danas ne bi imala za cilj bezobziran vazdušni rat. Naprotiv, uveren sam da ratovi takve vrste imaju i te kako važnu ulogu i da su zadržali nesmanjeni značaj, naročito u onom domenu globalne strategije SAD koji se tiče ograničenih i lokalnih ratova. Mislim da je rat u Vijetnamu to vrlo drastično demonstrirao.

Mihajlo VUČINIĆ

POMORSKA STRATEGIJA

Ono što je autor napisao o *pomorskoj strategiji* zaslužuje pažnju, posebno način na koji su prezentirane ideje admirala A. Mašana, od kojih su neke veoma prisutne i u savremenoj američkoj pomorskoj strategiji. Na njih ću ukratko da ukažem.

Poznato je da je napor prvih vojnih pisaca koji su se bavili pomorskom strategijom, u prvom redu bio usmeren na primenu osnovnih načela suvozemne strategije na rat i dejstva na moru, jer su protagonisti klasične (suvozemne) strategije, pa i sam Klauzevic, »stali na pola puta do istine«, zapostavivši pomorski vid rata. Svakako da je Mahan u tome najviše uspeo.

Njegova osnovna strateška postavka, da država koja nema snažnu ratnu, pa i trgovačku mornaricu, ne može da računa s tim da vlada svetom ili da ima tretman velike sile, što je osnovna deviza i savremene američke pomorske strategije. Zemlja koja ima moćnu silu na kopnu može da pobedi u ratu država čija je sila jača na moru, ali bez sopstvene pomorske moći ona neće biti u stanju da osvoji svet, ili bar veći deo sveta. Nije dovoljno pobediti u ratu: potrebno je, takođe, obezbediti prevlast u svetu nakon rata. Mornarica je najpogodnije sredstvo da se očuvaju dostignuća politike u miru i tekovine strategije u ratu — smatrao je A. Mahan. Premda je temelj njegove pomorske strategije zasnovan na prirodi rata i mira u doba jačanja kolonijalizma i imperijalizma, koja je u sebi nosila izrazit pečat politike sa pozicija sile, na istim postavkama, samo u drugim istorijskim uslovima i savremenim pomorskim snagama i sredstvima, grade se i egzistiraju i današnja američka pomorska moć i strategija. To najbolje ilustruje i danas veoma prisutan Mahanov stav da mornarica treba da je stalna pretnja slabima, a opomena jakima, jer služi kao sredstvo političkog i vojnog pritiska na slabije i sredstvo diplomatske ucene ravnih po snazi. U prvom slučaju ona je sredstvo za potčinjavanje slabije zemlje u vojnom smislu, a u drugom — da odvraća potencijalne protivnike. »Zato nije čudo što su tvorci strategije odvrćanja u naše doba bili delimično nadahnuti i Mahanom« — zaključuje dr N. Božić.

Američke pomorske i druge baze širom sveta, raspored i jačina flotnih sastava (6. i 7. flote, na primer), njihova uloga, zadaci i već dobro poznati agresivni postupci i pritisci (Grčka, Koreja, Vijetnam, Liban, Kuba, Čile, Kipar itd.) logičan su proizvod pomorske strategije SAD, čije korene možemo lako uočiti, ako pođemo od Mahanovog isticanja determinišućeg uticaja mora kao geofizičke sredine, kome su savremenici samo dali pragmatističko obeležje izborom baza, rasporedom flotnih sastava u okeanima i morima, kojima se navodno štite takozvani vitalni interesi »slobodnog sveta«.

Sila na pučini je, u krajnjoj liniji, vezana za obale mora, a pomorska moć država, pre svega, zavisi od broja i geografskog rasporeda utvrđenih tačaka, odnosno baza na kopnu. Bez uporišta na kopnu mornarica nije u stanju da odgovori svojoj nameni kao ofanzivna snaga. Pri tome je vrlo važan i geografski raspored regiona gde se ta uporišta nalaze, jer nije odlučujuće koje ratne mornarice viju svoje zastave na pučini, već šta poseduju na obali. Sila na pučini, u krajnjoj liniji, uvek je vezana i zavisna od obala mora, bez obzira do kog stepena su razvijena ili se razvijaju plovna borbeno sredstva i autonomnost pomorskih sastava. Upravo u ovim stavovima treba

videti značaj američkih pomorskih baza širom sveta. Još je Mahan, na primeru Sredozemlja — kojeg je smatrao najvećom raskrslanicom pomorskih puteva, i skupa sa Suecom jednim od najvažnijih 'strateških lokacija' u svetu — slikovito pokazao koliko su za nadzor nad određenim morskim prostranstvima važna uporišta na njihovim obalama. Poznati događaji u Sredozemlju u poslednjih nekoliko godina vrlo ubedljivo dokazuju da su te ideje Mahana veoma prisutne.

Ukazao bih na značajnu autorovu opasku da se savremeni vojni pisci u SAD srazmerno često pozivaju na Mahana kada raspravljaju o ograničenom ratu, iako on neposredno o tome nije pisao, jer se šire i slobodnije tumačenje njegovih dela, naročito geopolitike, može dovesti u vezu s ograničenim ratom. Rekao bih da se u nekim njegovim idejama o ulozi pomorske sile u međudržavnim odnosima i tezama da se veoma mnogo može postići »mirnim« putem — mogu vrlo lako prepoznati i koreni tzv. *specijalnog rata*. Naime, Mahan je smatrao da se u odnosima među državama mogu koristiti i »drugi« načini kako bi se postigli ciljevi, pri čemu je isticao da je pomorska moć »sredstvo diplomatskog i drugog pritiska par excellence«. Nejedanput se ta teza potvrdila u postupcima američke 6. i 7. flote u Sredozemlju i vodama Jugoistočne Azije. I ne samo tamo.

Dr Nemanja BOŽIĆ

ČINIOCI RATA

Najpre o činionicima rata. Pojmovi: energija (ljudska), materijal i ideje su uopštavanje, apstrakcija za jedan stepen više od onih koje navodi drug Vučinić (čovjek, oružje, odnosno tehnika itd.). To su, ujedno, i širi pojmovi. Ja pod ljudskom energijom (to je, čini mi se, jasno) podrazumevam čoveka kao biološku jedinku, pod materijalom — tehniku i sve drugo čime čovek raspolaže kao borbenim sredstvom, a pod idejama — sve ono što misli i oseća kada se oružja lati; ono što se obično naziva moralom vojske i slično. Ti činioци su, slažem se, u vremenu i prostoru, što, po mom mišljenju, treba razlikovati od vremena i prostora kada jednom dođe do rata, to jest bitke.

Zašto sam tako postupio? Zato što sam pošao od toga da je, što no kažu, notorna činjenica da su čovek, njegovo oružje i pobude (ideja!) koje ga nagone da ga pribavi i, moguće, upotrebi — u vremenu i prostoru, to jest uslovljeni kako društvenim, tako i prirod-

nim uslovima. To važi za svaki od ovih činilaca ponaosob, i o tome je napisano mnoštvo knjiga. Ali, kao što je svaki od tih činilaca subjektivno i objektivno uslovljen, dakle u vremenu i prostoru, tako je i njihov međusobni odnos, s tom razlikom što o ovom odnosu nije u novije vreme pisano, a od starijih vojnih pisaca se samo Klauzevic više time bavio. A upravo mi je taj odnos bio potreban da ga ustanovim, da bih mogao da dokažem da odredba globalne strategije predstavlja *sintezu* strategije i politike; da podrazumeva da je cilj te strategije — *optimum* političkih ciljeva i vojnih sredstava.

Pribegavajući, kao što rekoh, višem stepenu uopštavanja, ja sam mogao da ispitujem vremensku i prostornu uslovljenost međusobnog odnosa činilaca rata, upravo onih koje je pukovnik Vučinić naveo (čovjek, oružje i njegov borbeni duh, odnosno moral); naravno, podvlačim, uz pretpostavku da je svaki od tih činilaca ponaosob, subjektivno i objektivno uslovljen. Tako sam mogao da dokažem da su ideje (moralni činilac itd.) te koje u međusobnom odnosu sa ostalim činiocima rata sve više, kada se povese posmatra taj odnos, pretežu, odnosno igraju sve značajniju ulogu. To je tok stvari koji je još Klauzevic zapazio i istakao kao dijalektičan, ali na primeru Napoleonovih ratova. Moj zadatak je bio da tu dijalektičnost utvrdim kao važeću i bitnu i za celo razdoblje nakon Napoleonovih ratova, i da na njoj zasnujem *svoju* odredbu globale strategije. Upravo suprotno većini vojnih pisaca u SAD koji su skloni, da tako kažem, tehnokratskom tumačenju odnosa strategije i politike, dajući prevagu materijalu u tom sklopu. Na ovom mestu želim da podsetim, ako ništa drugo, na poznatu krilaticu ovih (i ovakvih) vojnih pisaca: životnim standardom protiv ideja, tehnikom protiv ljudskog mnoštva...

Na kraju, želim da naglasim da ja na ovaj način samo objašnjavam naučni postupak koji sam primenio, a ne branim zaključke do kojih sam pomoću njega došao.

Mihajlo VUČINIĆ

»ZAPREČAVANJE«

U studiji se eksplicitno kaže da se politička strana američke globalne strategije zasniva na politici zaprečavanja; što, u suštini, znači — očuvati status quo u svetu posle drugog svetskog rata. Na takvoj političkoj platformi zasnovan je američki globalni vojnostra-

tegijski koncept, koji je dosledno, u različitim varijantama, sproveden u celom posleratnom periodu. O stavu autora prema političkoj strani američke globalne strategije nema nikakvih dilema. Međutim, kad se pročitaju američki teorijski zvanični stavovi, ipak, se nameće pitanje: da li je, i koliko je, politika zaprečavanja bila osnova ili čak jedina platforma globalne američke strategije?

Politika zaprečavanja nastala je na konfrontaciji SAD sa SSSR-om, za koga se, neposredno iza rata, tvrdilo da mu je spoljna politika, s jedne strane, dosledno *ekspanzionistička*, a, s druge, da *nije prevashodno agresivna*, jer se njeni nosioci trude da izbegnu direktan sukob sa SAD.

Kada se tako postavi stvar, i kada se ne vidi ostali svet, reklo bi se da je politika zaprečavanja, odbrambena, miroljubiva, da je njen cilj »zaštita« stečenih pozicija, da američke reakcije, odnosno »odgovori« nastaju u prvom redu kao posledica agresivnih akcija SSSR-a, da SAD nemaju inicijativu u kreiranju svog globalnog strategijskog koncepta već da samo pariraju SSSR-u itd.

Očito da događaji u svetu, odnosno neokolonijalistički i agresivni pritisci SAD, ne potvrđuju »zaprečavajuću« dimenziju američke strategije. Pre se može tvrditi suprotno.

Premda nije uvažavala neminovne progresivne društveno-političke procese u tzv. slobodnom svetu, pre svega u Aziji i Africi, već ih je dugo tretirala kao komunističku subverziju, globalna američka strategija je, ipak, imala politička i vojnostrategijska rešenja za sprečavanje »erozije« tzv. slobodnog sveta. Drugo je pitanje da li je američka strategija pokazala rezultate, odnosno gde su uzroci zbog čega su se slabe tačke te strategije ispoljavale kada je trebalo rešavati probleme »malih« ratova. Tvorci globalne strategije u slučaju Vijetnama, na primer, nisu bili ni približno dalekovidni — s pravom konstatuje dr Božić — jer Amerikanci nisu mogli da shvate ono što je suštinsko, tj. da su uzroci tzv. malih ratova u samom društvenom tkivu u društveno-ekonomskom položaju naroda koji se bore za slobodu, a ne van njih, pri čemu se ne smiju izgubiti iz vida ni uticaji SSSR-a i NR Kine. Prema tim istorijskim procesima američka globalna strategija pokazala je krutost, arogantnost i agresivnost, ne uočavajući neminovne društvene promene u svetu. To je uvelo da je američka strategija, u osnovi, nosila pečat *intervencionizma*, sve veće agresivnosti i eskalacije *neokolonijalizma* prema novooslobođenim zemljama i narodima.

Zbog toga autor s pravom zaključuje, da je politika zaprečavanja SAD »bila i jeste sve pre nego miroljubiva, premda se često želi takvom predstaviti«.

PRIORITETI AMERIČKE STRATEGIJE

Strategija SAD u prvim posleratnim godinama zaista se nazivala »strategijom zadržavanja« (Strategy of Containment), a ne »zaprečavanja«, pod kojom se podrazumevalo sprečavanje širenja uticaja SSSR. Ona je u praksi realizovana davanjem vojne i ekonomske pomoći i vojnim intervencijama (Grčka, Koreja, Tajvan, pomoć Francuskoj i Indokini itd.). Ova strategija je formulisana na brzinu radi sprečavanja uticaja SSSR-a posle drugog svetskog rata i služila je, pre svega, da bi se dobilo u vremenu za formulaciju efikasnije i ofanzivnije strategijske koncepcije, nazvane »strategijom okruženja«, kojoj je u osnovi ležala geopolitička teorija o tzv. »rubnim državama« (Rimland) i unutrašnjim državama (Hartland).

Pomoću paktova i ugovora (NATO, ANZUS, SEATO, CENTO itd.), uspostavljanja velikog broja prekomorskih baza, brzog naoružavanja evropskih saveznika i jačanja sopstvenih oružanih snaga, sa težištem na RM, RV i nuklearnim snagama, SAD su u to doba nastojale ne samo da spreče prodor SSSR-a iz ovog vojnog okruženja, već i da, primenom svih raspoloživih sredstava, suzbiju revolucionarne i oslobodilačke pokrete širom sveta uz istovremeno proširenje svog uticaja. Ova strategijska koncepcija je bila zasnovana na imperijalističkim načelima i ni u teoriji ni u praksi nije bila nikada miroljubiva, defanzivna ili antiratovska.

Drugačije nije moglo ni da bude, ako prihvatimo njihovo sopstveno obrazloženje da su SAD ekonomski visoko razvijena zemlja sa slobodnom inicijativom krupnog kapitala, te da stoga svaka njihova politička platforma neminovno odražava interese raznih ekonomskih (pa prema tome i političkih) snažnih uticajnih grupa, koji su formulisani u 4 osnovna načela, odnosno prioriteta:

1. Osigurati bezbednost spostvene nacionalne teritorije.
2. Obezbediti sopstvene prekomorske komunikacije.
3. Svaki konflikt držati na što većoj udaljenosti od matične teritorije SAD, bez obzira kolike ekspedicione snage i kakva sredstva za to bila potrebna.
4. Štititi američke prekomorske interese, što znači braniti postojeće tržište i proširiti ga što je moguće više.

Globalna politika SAD je uvek polazila od ova četiri osnovna prioriteta, te, shodno njima, formulisala strategijske koncepcije i izgrađivala njihove instrumente — oružane snage, koje se u osnovi

karakterišu visokom pokretljivošću s osnovnim naglaskom na RM i adekvatnoj vazdušnoj podršci. Nije teško uočiti da, u osnovi, ove politike ne leži samo »zaprečavanje« protiv ekspanzije SSSR-a i da se nipošto ne radi o težnji za očuvanjem statusa quo, već o nastojanju da se isti menja u svoju korist.

Ako je praksa demantovala ovu teoriju, to ne bi trebalo pripisati »miroljubivoj« ili »antiratovskoj« sustini politike »zaprečavanja«, već činjenici da nije vodila racuna (a nije to ni mogla) o zakonitostima društvenih kretanja, koje neminovno obezvređuju svaku strategiju čija je osnovna inspiracija vraćanje društvenih tokova unazad. U najmanju ruku strategija zaprečavanja nije bila samo nekakav uslovljeni refleks na mere koje je preduzimao SSSR, već je ona, pored zadržavanja SSSR-a u njegovim kontinentalnim okvirima, imala sasvim određene ciljeve »zadržavanja« i u odnosu na društveno-političke procese u ostalim delovima sveta, posebno u nesvrstanim zemljama, a i u zemljama svojih blokovskih saveznika.

Dr Nemanja BOŽIĆ

KONTINUITET AMERIČKE STRATEGIJE

Što se tiče politike zaprečavanja mislim da sam, uzimajući tu politiku kao nit koja se provlači kroz globalnu strategiju SAD u razdoblju 1945—1970, upravo naglasio kontinuitet u političkoj strani te strategije. Vojni i politički pisci u SAD u većini poriču bilo kakav kontinuitet u tom smislu, navodeći kao dokaz da je, recimo, Dals zamerao Kenanu, njegovom pojmu zaprečavanja. Po njima, Trumanova doktrina je bila »reakcija« vlade u Vašingtonu na »akciju komunista« u Grčkoj, Ajzenhauerova doktrina — na slične »akcije« u Iranu. Kenedijeva vlada je bila prinuđena da se bavi »komunističkom subverzijom«... Na prvi pogled, posleratne vlade u SAD nisu imale sopstvenu inicijativu i interese u svemu tome. One su tobož samo »reagovale«, gotovo uslovnim refleksom. A nije bilo tako, to svi znamo, ni u političkom, ni u vojnom pogledu. Ko je prvi proizveo atomsku, zatim hidrogensku bombu? Ko je prvi stekao kvantitativno preimućstvo u strateškom naoružanju, ko danas nastoji da maltene ovekoveči svoju kvalitativnu prednost u ovom oružju? Nesumnjivo, SAD. Bilo bi stoga suprotno zdravom razumu tvrditi da zemlja koja se sve vreme trudila da stekne prednost u trci u naoružavanju sa SSSR-om, tu prednost ne koristi i u

političkom obliku, već samo — »reaguje«, kako Anglosaksonci kažu na izazov. A to baš tvrde brojni pisci u SAD.

Suprotno njima, ja sam istraživao korene sukobljavanja (konfrontacije) SAD sa SSSR-om u posleratnom razdoblju — do Niksonove »ere« pregovaranja — i našao ih još u samom poratnom vremenu (Irak, turski moreuzi, Grčka). Za razliku od njih, a i mnogih pisaca u nas, moj zaključak je da su prapočeci »hladnog rata« bili upravo u Sredozemlju, odnosno Srednjem istoku; da u istraživanju njegovih pravih uzroka treba ići još unazad od blokade Berlina ili, pak, »puča« u Pragu. Ako tako ne učinimo, onda nam se može desiti da se i nehotično poredemo za većinom pisaca u SAD za koje je »hladni rat« počeo, recimo, blokadom Berlina, a vlada u Vašingtonu je samo »reagovala« na taj događaj. Takva jedna postavka bi, možda, mogla zadovoljiti istraživača — pragmatistu, ali ne i onog koji se služi istorijskim naučnim metodom.

To kao prvo. Drugo, zašto bi se pretpostavilo da je politika zaprečavanja miroljubiva samo zato što se tobož zalagala za status quo u svetu? Naime, zašto bismo mi to pretpostavljali? Za nas je bitno pitanje: na osnovu čega su SAD u posleratnom razdoblju preuzele na sebe da budu *agent* bezbednosti celog »slobodnog sveta«? Odgovor je: na osnovu prava jačeg, »pozicije« sile. Drugog osnova (Povelja UN ili sl.) zapravo nema. Samim tim, *agresivnost*, *globalizam* i druga obeležja ove politike se sama nameću čitaocu kao zaključak. Osim toga, ja sam u samoj knjizi višekratno naglasio da je Ajzenhauer u suštini, svojom doktrinom, proširio politiku zaprečavanja i na *autohtone* revolucionarne i narodnooslobodilačke pokrete unutar »slobodnog sveta«, čime sam na neposredan način još jednom podvukao globalizam te politike.

Preveden na jezik geografije, status quo, koji se politikom zaprečavanja podrazumeva, proteže se linijom Rimlinda nasuprot Hartlendu. Uopšte uzev, posleratna globalna strategija SAD i jeste išla za tim da ostvari Mahanovu zamisao o tome da Rimlend pruža prednost pomorskim zemljama da na isturenim linijama drže zemlje Hartlenda »u šahu«. Drugim rečima, da »komunizam« sabije u Hartlend, tačnije SSSR, i tako mu nametne i određenu vojnu politiku, odnosno politiku naoružavanja. Njeni tvorci su delimično i uspeli u tome. Jer, kada je SSSR uspeo da smogne snage da počne da gradi i svoju pomorsku moć, kada je njegovo ratno brodovlje uplovilo u Sredozemno more u većem broju? Tek nakon blokade Kube (1962), odnosno tek u vreme izraelsko-arapskog rata 1967. Dakle, 17, odnosno 22 godine posle drugog svetskog rata.

Drugo je pitanje kako su SAD koristile svoj vojni i politički položaj u Rimlendu. One su od Trumana do Ajzenhauera težile da u ovom delu sveta (uglavnom oko SSSR) stvore lanac čvrstih vojnih saveza, sa svim političkim posledicama toga. Kada im je to postalo suviše veliki teret — jer je, između ostalog, od njih zahtevalo da maltene u istoj meri razvijaju svoju nuklearnu udarnu moć i klasične snage — SAD su u Kenedijeve vreme, počele da zastupaju zamisao o »partnerstvu« umesto savezništva. To je bilo u okviru Kenedijeve politike »Nove granice« koju sam Kenedi, najverovatnije iz unutrašnjih razloga, nije mogao da sprovede u delo.

No, mnogo od te zamisli je preuzeo Nikson svojom doktrinom koja se, takođe, bavi »partnerstvom« kao pandanom savezništvu. Nikson je prvi predsednik u Beloj kući koji je rekao da globalna strategija SAD treba da se oslobodi tereta zastarelih geopolitičkih predstava (Hartlend-Rimlend). Daleko od toga da bi, recimo, povukao američku vojnu silu iz Rimlenda, on je u svojoj doktrini zastupao gledište da SAD ne moraju »braniti« ceo Rimlend da bi ga »odbranile«, pre svega od unutrašnjih političkih previranja, a ne od napada spolja. Za njih je dovoljno ako stvore male ravnoteže snaga u tom delu sveta, u prilog pojedinih sigurnih prijateljskih zemalja — naravno, merilo prijateljstva u ovom smislu je stepen podudarnosti interesa SAD i tih zemalja — i preko tih »punkтова« nadziru tok događaja u susednim zemljama. Naime, SAD bi u pojedinim delovima sveta *intervenisale* posredno, preko tih prijateljskih zemalja, koje bi, kao što rekoh, prethodno ojačale u odnosu na druge. Takve zemlje su, recimo, Izrael na Bliskom istoku, a mogle bi uskoro da budu Iran, Južnoafrička Republika, Brazil... To je, razume se, zamisao koja se ne mora u potpunosti ostvariti, onako kako je Nikson predvideo. Ja je pominjem za to da predstavim kako se u posleratnoj globalnoj strategiji SAD menjala, da tako kažem *geografska definicija* status quo-a koji je politika zaprečavanja pretpostavljala.

Uzgred rečeno, danas u SAD ima uglednih vojnih pisaca (Volšteter i ostali) koji idu u drugu krajnost, tvrdeći da globalna strategija SAD treba da bude što je moguće manje geografski »locirana«, i to iz najmanje dva razloga. Prvo, kako god bi vlada u SAD prevela strategiju na jezik geografije, uvek će se naći neki saveznik SAD koji će se smatrati ostavljenim na cedilu, u prvom redu — zapadna Evropa. Drugo, naznačujući dokle se protežu u geografskom smislu primarni, sekundarni itd. interesi SAD, vlada u Vašingtonu olakšava SSSR-u da »planira« svoje ponašanje. Dakle, kažu ti pisci, dve štete, a nijedna korist od toga. Ovim sam hteo da do-

čaram do koje su mere same SAD dovele u pitanje geopolitičku postavku — koje su se dugo same držale — o odnosu Rimlenda i Hartlenda. To bi trebalo imati u vidu. Jer, politika zaprečavanja je onaj krajnji cilj kojem, u načelu, SAD i danas mogu težiti; ona se ne mora menjati, ako se u geografskom smislu menja pojam status quo-a koji ta politika podrazumeva...

Na kraju, skrenuo bih pažnju da sam u svojoj knjizi pošao od Kenanovih odredaba o zaprečavanju upravo zato da bih prikazao da su SAD od Trumana do Niksona više evoluirale ka ovim prvobitnim odredbama te politike (ocena budućeg razvoja SSSR-a kao protivnika itd.). Odnosno da je ta politika u diplomatskoj praksi SAD bila u međuvremenu do 1970. izvitoperena, i zašto. To je zaključak o kojem može biti rasprave.

To što SAD nisu mogle a da ne menjaju svoju globalnu strategiju svakih 6—7 godina, nije toliko dokaz njihovog pragmatizma, »elastičnosti« ili »fleksibilnosti«, koliko dinamičnog političkog, socijalnog i ekonomskog razvoja sveta, počev od 1945. (dekolonizacija, Treći svet i nesvrstane zemlje, NR Kina itd.).

Stane BROVET

STRATEGIJA POSREDNOG NASTUPANJA

Želeo bih da ukažem na, po mom mišljenju, propust autora što detaljnije nije obradio jednu veoma zanimljivu i sve aktuelniju strategijsku koncepciju SAD, koja iz razumljivih razloga nije mogla ući u zvanična doktrinarna načela (jer njena primena predstavlja grubu povredu Povelje OUN i javno proklamovane politike SAD) — strategiju posrednog nastupanja.

Pošto su došle do zaključka da se opšti nuklearni rat danas može svrstati u kategoriju sukoba s osnovnom inspiracijom odvrćanja, i preko strategije posrednog nastupanja SAD teže da svom vojnom instrumentu vrate osnovnu funkciju sposobnosti revizije ili nasilne realizacije prava. Ova funkcija je zbog nuklearne pat-pozicije toliko oslabila da nije bila više adekvatna ogromnim ulaganjima u oružane snage. Strategija posrednog nastupanja je, prema tome, neposredna posledica opšte ravnoteže snaga. Radi izbegavanja direktnih sukoba, SAD u sklopu ove strategije primenjuje ograničene konvencionalne ratove, razne akcije svršenog čina radi brzog

osvajanja ciljeva koji za protivnike nisu od neprikosnovenog značaja, te razne oblike tzv. specijalnog rata propagandno-psihološke, političke, diplomatske i ekonomske pritiske, obaveštajno-subverzivna, diverzantska, gerilska i druga dejstva) radi ostvarenja svojih političkih ciljeva. Mada po sredstvima kojima se koristi prividno izgleda ograničena, ova strategija po prostoru na kome se realizuje (ceo svet) i po ciljevima koje teži da postigne, svakako zaslužuje da bude uvrštena u razmatranje o globalnoj strategiji SAD.

O intenzivnoj primeni strategije posrednog nastupanja i u vreme desanta svedoči broj konflikata, intervencija, prevrata i drugih nasilnih akcija u svetu. Naime, ako mart 1967. godine uslovno uzmemo kao početak detanta, onda je od tada do danas u svetu bilo 33 konflikata i akcija ove vrste, što u odnosu na period 1945—1967. godina predstavlja relativno povećanje od 570%, prema periodu »hladnog rata«, kada je bilo 79 takvih događaja.

Pored već poznatih postojećih sredstava, strategija posrednog nastupanja SAD, u poslednje vreme, dobija nova sredstva. U toku je realizacija programa jačanja »rejndžer« jedinica i drugih snaga za tzv. specijalni rat i brze intervencije. Tome pogoduje i nedavno prihvatanje koncepcije »totalnih snaga KoV« od strane novog predsednika SAD.

Povezano s tim, želeo bih da ukažem još na jedan aspekt globalne strategije SAD, koji u knjizi nije dovoljno osvetljen, a koji dobija na značaju u eri detanta (posebno u kontekstu pregovora SALT). Radi se o tzv. odvrćanju na nižem strategijskom nivou (low level deterrence). Kao osnovnu ideju ove strategijske koncepcije možemo uzeti sledeće izводе iz dela D. Brennan-a¹: »U stvari je veoma jasno da SAD i SSSR nisu logikom situacije prinuđeni da zadrže kapacitete osiguranog uništenja, barem ne na sadašnjem nivou«. On smatra da insistiranje na takvoj sposobnosti predstavlja uslovljeni refleks, pri čemu se gubi iz vida prvobitni uzrok, i nastavlja: »Ako bi sovjetski napad bio manje ubitačan, mogla bi i odmazda biti odgovarajuće manje ubitačna«.

Odvraćanje na nižem strategijskom nivou se prema tome postiže:

— ako gubici u slučaju napada nisu »ubitačni«, tj. znatno su niži od osiguranog uništenja. (Pod osiguranim uništenjem se podrazumeva uništenje koje bi se postiglo gubicima 1/5 stanovništva i 1/2 industrijskog kapaciteta);

— ako su udar i protivudar približno jednaki.

¹ D. G. Brennan: »Adelphi Paper«, London 1967.

Ono podrazumeva, dakle, relativno smanjenje strategijskih nuklearnih napadnih i odbrambenih sredstava vodećih velikih sila do takvog nivoa, na kome se, uz prihvatljive gubitke (osigurano preživljavanje), mogu u maksimalnoj meri koristiti oružane snage za realizaciju njihovih strategijskih ciljeva.

Izgleda da upravo to predstavlja osnovnu inspiraciju pregovora SALT. O opasnosti koja iz toga proizlazi za manje zemlje, posebno nesvrstane, bilo bi suviše govoriti.

Dr Nemanja BOŽIĆ

STRATEGIJA POSREDNOG NASTUPANJA — NAČELO A NE POLAZNA TAČKA

Ovde je bilo reći o tome da u mojoj knjizi ima srazmerno malo stranica o strategiji posrednog nastupanja. Ja ću u vezi s tim da iznesem jednu, možda, »jeretičku« misao. Najpre, u nas je ova strategija protumačena tako da je gotovo stavljen znak jednakosti između nje i ograničenog, i to najčešće (kako se zamišlja) ograničenog klasičnog rata. To je pogrešno iz više razloga.

Prvo, vojni pisci u SAD sami retko upotrebljavaju izraz strategija posrednog nastupanja, a nikad — kao sinonim globalne strategije SAD.

Drugo, tačno je da su tvorci globalne strategije SAD u posleratnom razdoblju u suštini sledili Hartovu odredbu o posrednoj strategiji prema kojoj je cilj strategije — narušiti ravnotežu protivničkog sistema, u prvom redu vojnog, i tako ga naterati da iscrpljuje svoju snagu, ponovo je (stalno) uspostavljajući. Pobedonosna bitka u klauzevicevskom smislu može uslediti posle toga, ali ne mora. Ali, isto je tako tačno da se posleratna globalna strategija ne može poistovetiti sa strategijom posrednog nastupanja. (Uostalom, vojni pisci u SAD su »pozajmili« od Klauzevica postavku da rat kao društvena pojava ima unutrašnje svojstvo da se širi, često i protiv volje samih učesnika, i podveli je pod svoj izraz eskalacije rata, ali niko zbog toga ne tvrdi da je posleratna globalna strategija SAD — u stvari strategija eskalacije ili slično). To je utoliko više tačno, ukoliko je reč o posrednoj strategiji kako je mi najčešće tumačimo u vezi sa SAD, to jest prema sledećem »scenariju«: protivnika treba najpre podriti iznutra (psihološki i specijalni rat), a zatim mu na-

metnuti ograničeni rat sa krajnjim ciljem koji nije ograničen, odnosno — poraziti protivnika, vojno i, što je još važnije, politički.

Za SAD je ovaj i drugi slični »scenariji« samo jedna, kako Anglosaksonci kažu, od mnogih opcija, koja ne označava čak ni minimum onog što one žele da postignu svojom globalnom strategijom. Možda smo se mi, tumačeći posleratnu globalnu strategiju kao strategiju posrednog nastupanja u gornjem smislu, povelili za našim geopolitičkim i geostrateškim uslovima, a možda smo bili i pod uticajem, s jedne strane Bofra (spoljni i unutrašnji manevri!), a s druge, vojnih pisaca u SSSR-u koji su pisali svoje radove polovinom šezdesetih godina. Naime, ovi pisci su tada pisali o tome da Maknamarina zamisao o ograničenim klasičnim ratovima — koji su, navodno, utoliko mogućniji, ukoliko se sve više uspostavlja ravnoteža u nuklearnom naoružanju između SAD i SSSR-a nije ništa drugo do pokušaj SAD da nizom ograničenih ratova, prvo na »periferiji«, a zatim bliže i bliže granicama SSSR-a posredno nastupaju i nametnu SSSR-u rat u vreme i na mestu koje njima najviše odgovara. Oni su pri tom tvrdili da će pomorska moć SSSR-u pomoći da ograničene ratove te vrste »drži« što dalje od njegovih granica. To je, podsećam vas, bilo vreme kada je SSSR uveliko gradio ratno brodovlje...

Već danas, siguran sam, ti isti vojni pisci ne procenjuju globalnu strategiju SAD tako jednostrano. Inače, kako bi se mogao protumačiti potpis predstavnika SSSR-a na brojnim sporazumima o ograničenju strateškog oružja, počev od 1972. (SALT)?

Ono što ja tvrdim, i to ponavljam, jeste da nije uputno svesti posleratnu globalnu strategiju SAD na strategiju posrednog nastupanja. Ova strategija svakako nadahnjuje tvorce globalne strategije SAD, ali više kao načelo, a ne polazna tačka.

Stane BROVET

SREDOZEMLJE U GLOBALNOJ STRATEGIJI SAD

Autor na više mesta prelama pojedine globalne strategijske koncepcije na širem rejonu Sredozemlja, čemu ne bismo mogli prigovoriti, s obzirom na činjenicu da je Jugoslavija sredozemna država. Knjiga i završava zaključcima o odrazima globalne strategije SAD na Sredozemlje. Geostrategijski značaj Sredozemlja je očigle-

dan. Ono već stolicima snažno utiče na politiku velikih sila (prema tome i SAD) kako u miru tako i u ratu. Dovoljno je zapaziti da ono, preko Crnog mora, izvodi duboko u južno krilo Euroazije, obuhvata južni bok evropskog poluostrva, dominira prilazima Bliskom istoku (spoju triju kontinenata), sadrži najkraće pomorske komunikacije za Daleki istok i Severnu Afriku i ostaje najveći pomorski koridor u svetu (u njemu dnevno boravi preko 2.600 trgovačkih brodova). Taj značaj adekvatno odražava i ukupni vojni potencijal koji u 19 sredozemnih zemalja iznosi preko 3 miliona ljudi u mirnodopskim oružanim snagama.

Ipak su, po mom mišljenju, prostor koji je u studiji posvećen Sredozemlju prema ostalim geografskim celinama koje su od izuzetnog značaja za globalnu strategiju SAD, i ocene o dimenzijama uticaja ovog regiona na političko-strategijske koncepcije SAD, donekle hipertrofirane i zasnovane na razlozima koji nisu od prioritetskog značaja. Pri tome imam, pre svega, u vidu konstatacije autora da Sredozemlje za SAD predstavlja drugo područje u svetu u redosledu geostrategijskih važnosti, odmah iza Atlantika; jer je Sredozemno more oko Kipra i južne obale Turske oblast šireg okupljanja podmornica SAD naoružanih nuklearnim bojovim glavama u trenutku »razmene« sa SSSR-om; da je Sredozemlje danas prvenstveno »medijum« prenosa nuklearne udarne moći SAD i to onog njenog dela koji je, pre svega, uperen na gradove u SSSR-u.

Autor na taj način donekle precenjuje značaj Sredozemlja u pogledu prioriteta osnovnih vrednosti, odnosno tzv. područje neprikosnovenih interesa u globalnoj strategiji SAD. Naime, dok su nacionalna teritorija SAD, Kanada, zapadna Evropa, Latinska Amerika, Karibi (kubanska kriza!) i Japan jasno definisani kao područja neprikosnovenih interesa, Sredozemlje kao celina, sa stanovišta globalne strategije SAD, ne predstavlja toliku vrednost za njihovu egzistenciju i bezbednost koju bi bile spremne da štite silom bez rezerve. O tome svedoče činjenice prenošenja težišta konfrontacije SAD — SSSR iz centralne Evrope u Sredozemlje, činjenice da su na tom prostoru u toku lokalni sukobi i krize, što ne izaziva neposrednu konfrontaciju vodećih velikih sila, a i to da je u Sredozemlju moguće znatno pomeranje interesa obeju strana.

Sredozemlje je jedna od oblasti parcelizovane strategije SAD, koja se delom nalazi na periferiji područja od neprikosnovenog interesa. U njemu su interesi SAD jače izraženi u tzv. gornjim državama i Izraelu i slabije u donjim državama. Ova oblast je za SAD, u osnovi, imala negativan strategijski značaj: sprečavanje prodora SSSR van njegovih kontinentalnih okvira, na topla mora. Pošto je

ovaj prodor izvršen i sovjetsko vojno prisustvo u Sredozemlju postala trajna realnost, osnovni strateški cilj SAD u tom regionu je suzbijanje širenja uticaja SSSR i zadržavanje i konsolidacija sopstvenih pozicija koje omogućavaju zaštitu američkih interesa na Bliskom i Srednjem istoku, te obezbeđenje saobraćajnica za podršku južnog krila NATO. Osnovni problem SAD u Sredozemlju je, dakle, sprečavanje erozije njihovih, nekada snažnih, pozicija i postepenog slabljenja uticaja u tom regionu.

Jedan od značajnih interesa SAD u Sredozemlju jeste obezbeđenje tržišta, na kojem profiti i poslovi SAD iznose preko milijardu dolara godišnje. Posebni interesi teže u pristupu bliskoistočnoj i srednjeistočnoj nafti.

U vezi sa ulogom Sredozemlja kao »medijuma« za nuklearne snage, posebno za udar po gradovima SSSR-a, želeo bih da ukažem na tehnološki napredak koji ima za posledicu relativno opadanje značaja vojnih baza (pa i Sredozemlje). Za nanošenje raketno-nuklearnog udara po vitalnim centrima SSSR (trougao Moskva, Leningrad, Kijev) na današnjem stepenu preciznosti (rasturanje oko 500 m), jačine bojnih glava (oko 1 MT ili 3×200 KT) i dometa (3.000 NM) raketa Polaris i Poseidon, Sredozemlje nije neophodno. Kružnica dometa tangira severoistočnu obalu Kanade, Kanarska ostrva, severni deo Indijskog okeana itd. U perspektivi je uvođenje raketa Trident-1 (1978. god.) sa dometom od 4.000 NM i Trident-2 (1985. god.) sa dometom od 6.000 NM koji će obod ove kružnice proširiti skoro na celi Atlantski, Indijski i Tihookean. Uostalom, u Sredozemlju boravi mali broj nuklearnih podmornica SAD. U bazi Rota, na atlantskoj obali Španije, koja je najbliža Sredozemnom moru njihov broj se kreće od 5 do 8.

Što se pak tiče udara po sovjetskim gradovima, treba ukazati na najnoviju evoluciju američke strateške misli, koja je tandemom Kisindžer — Šlezindžer postala nešto produbljenija i kreativnija. U sklopu toga SAD su preispitale koncepciju osiguranog uništenja, pošto su došle do zaključka da SSSR neće prvi izvršiti nuklearni udar po američkim gradovima, već bi prvi udar naneo po strateškim snagama SAD. O tome Šlezindžer kaže: »Koji predsednik SAD bi smogao hrabrosti da, nakon pretrpljenog prvog jačeg udara po svojim strateškim snagama, naredi uništenje protivničkih gradova, kada dobro zna da će odmazdom biti svađani sopstveni gradovi? Odgovor je: ni jedan!«

SAD već preduzimaju i praktične mere za prilagođavanje svojih strateških nuklearnih snaga ovoj koncepciji, tj. promeni ciljeva sa gradova na vojne objekte. U budžetu za 1975. godinu pred-

viđeno je 10 miliona dolara za razvoj sistema za brzu promenu komandnih informacija CDBS (Command Data Buffer System), koji će omogućiti izmenu ciljeva raketa za 20 minuta, umesto sadašnjih 36 sati. Budžetom je namenjeno i 248 miliona dolara za opremanje interkontinentalnih balističkih raketa sa tzv. sistemom MARV (Manouverable Re-entry Vehicle), čime im se omogućava promena kursa u letu radi izbegavanja PRO. Punjenje bojnih glava se smanjuje radi dejstva protiv selektivnih ciljeva, a preciznost povećava. Zbog velike »ranjivosti« raketa na kopnu ide se se energičnije na podmorničku komponentu nuklearnog odvrćanja (podmornice TRIDENT). Time se, naravno, želi dobiti i što više poena za pregovore SALT, pomeranjem ravnoteže u svoju korist.

Dr Nemanja BOŽIĆ

AMERIČKE NUKLEARNE SNAGE U SREDOZEMLJU

Što se Sredozemlja tiče, svestan sam da su stranice o ovom delu sveta nekako interpolirane, da »više«. Da sam mogao da sam odlučujem o tome, verovatno bih s njima drukčije postupio. Ovako, čineći ustupak izdavaču, ja sam pogrešio.

No, to ne znači da se slažem sa svim primedbama koje se odnose na moje zaključke, na primer o vodama oko Kipra, njihovoj važnosti za nuklearne podmornice SAD. Tačno je da te podmornice mogu danas gađati raketama gradove u evropskom delu SSSR-a i sa Atlantskog okeana, ako treba. Ali optimalne uslove (daljina, veza sa kopnom i površinskim brodovima itd.) za te ciljeve bi imale oko Kipra, naročito ako imamo u vidu tehnički razvoj ovih podmornica do 1970, dakle u razdoblju na koje se moja knjiga prvenstveno odnosi. Uostalom, tu tvrdnju sam našao u američkoj stručnoj literaturi na više mesta... Drugo, ne bih rekao da je nuklearna udarna moć smeštena na tri podmornice SAD u Sredozemlju mala, osim u poređenju sa ukupnom nuklearnom udarnom moći kojom vlada u Vašingtonu raspolaže. Inače, te podmornice imaju toliko razorne snage na svojim palubama ($16 \cdot 3 = 48$ bojne glave svaka ili 126 sve zajedno), mereno u megatonama, koliko otprilike Francuska i Velika Britanija imaju. Kada tome dodamo da su sve te rakete SLBM uperene, u stvari, na gradove, odnosno industrijske centre u Ukrajini, onda činjenica da SAD drže (prosečno) samo tri nuklearne pod-

mornice u Sredozemlju nije dovoljna kao dokaz da ovo morsko prostanstvo nije toliko važno za njih.

Slažem se, međutim, da će, ako se uzme u obzir samo nuklearni rat kao mogućnost, važnost Sredozemlja za SAD biti sve manja: 1980, SAD će imati podmornice »Traident III« od kojih će, neka imati istu svrhu kao ove danas u Sredozemlju, a moći će da dejstvuju i iz voda oko rta Dobre nade...

Živko **BLAGOJEV**

VAZDUŠNA SILA U STRATEGIJI SAD

Čini mi se da je potrebno nešto više reći i o ulozi vazdušne sile u okviru savremene globalne strategije SAD. Na više mesta u ovoj studiji dr Božić je sasvim tačno utvrdio uticaj koji je pojava raketnih oružja ispoljila na ulogu i zadatke vazduhoplovnih snaga. Iako se u tom smislu u izvesnoj meri ogradio, on je, ipak, sasvim jasan u stavu da će nadalje strategijske vazduhoplovne snage imati smanjenu ulogu u odnosu na raniji period, kada je ona bila isključivi nosilac strategijskog nuklearnog udara, ali da je »iz osnova pogrešna tvrdnja da su rakete zemlja-vazduh i dalekometne rakete zemlja-zemlja (ICBM), kao i one srednjeg dometa (IRMB), dovele u pitanje ratno vazduhoplovstvo u celini«. On jedino smatra »da će ratno vazduhoplovstvo u celini biti svedeno na svoj raniji obim, odnosno na zadatke koji se bitno ne razlikuju od onih koje je imalo u drugom svetskom ratu«.

Mislim da se, u osnovi, ne može osporiti opravdanost ovih zaključaka o ulozi i značaju vazduhoplovnih snaga u sklopu savremene globalne strategije SAD. No, uveren sam, takođe, da ovo pitanje zaslužuje našu veću pažnju. Naime, teško da nekome može biti sporna tvrdnja da je strategijska avijacija izgubila svoj raniji primat u sastavu oružanih snaga SAD. Ostvareni napredak u razvoju raketnih i kosmičkih oružja neizbežno je do toga morao dovesti. Ako bi i moglo biti dilema i nejasnoća u odnosu na stavove zvanične vojne politike SAD u ovoj oblasti — praktične mere koje se na tom planu kod njih preduzimaju sasvim su određene. To se ispoljava prvenstveno kroz odbacivanja nekih projekata, povlačenje iz upotrebe ili konzerviranje nekih tipova bombarderskih aviona i osetno smanjenje obima celokupne strategijske bombarderske avijacije,

koja je danas svedena približno na nešto preko 300 aviona B-52 i nekoliko desetina najnovijih bombardera FB-111.

Uloga vazduhoplovne komponente u okviru vojne strategije SAD i ratnog vazduhoplovstva u sastavu njihovih oružanih snaga, determinisana je, po mom mišljenju, prvenstveno sledećim opštim svojstvima ovih snaga:

— one predstavljaju vrlo fleksibilnu snagu, sposobnu za izvođenje snažnih vatrenih udara nuklearnim i konvencionalnim borbenim sredstvima; to je borbeni sistem, koji je u stanju da se brzo aktivira i koncentriše na težištu, ali, isto tako, i na vreme zaustavi ili promeni prvobitni cilj ili objekte svojih napada.

Ova osobina maksimalno zadovoljava jedan od bitnih postulata američke strategije — »da se ne igra samo na jednu kartu« već da se »dovoljnost snaga« najbolje obezbeđuje kombinacijom automatskih sistema oružja i onih kojima upravlja čovek, čime se garantuje fleksibilnost u reagovanju;

— to je elastična snaga, koja omogućava vrlo raznovrsnu upotrebu u jednom širokom spektru zadataka i mogućih uslova koji su u skladu sa prirodom modernih konflikata kako ih definiše američka strategija i sa kojima računa;

— to su snage koje obezbeđuju najveću brzinu reagovanja, koja je u svim konfliktima od najvećeg značaja;

— ove snage imaju maksimalnu pokretljivost i veliki domet što im pruža mogućnost efikasnog dejstva u velikoj dubini protivnika i u svim područjima sveta, koja su od posebnog interesa za SAD.

Pri svemu tome nije beznačajna okolnost da su vazduhoplovne snage popunjene pretežno visokostručnim, profesionalnim kadrom, te da i njihovo šire angažovanje u nekom ratnom sukobu nije uslovljeno mobilisanjem vojnih obveznika, niti gubici kod ovih snaga imaju veće implikacije na moralno-psihološkom planu kod sopstvenog civilnog stanovništva (koje je za američku administraciju uvek bilo izuzetno osetljivo).

U skladu sa ovim polaznim osnovama, mislim da je u okviru američke globalne strategije ratnom vazduhoplovstvu danas dodeljena dvojaka uloga:

a) da bude jedan od *sekundarnih* činilaca u izvođenju strategijskog nuklearnog udara u eventualnom nuklearnom ratu, pri čemu RV prvenstveno upotpunjava dejstva raketnih sistema zemlja-zemlja i obezbeđuje im neophodnu fleksibilnost;

b) da predstavlja *glavnu* (a najčešće i jedinu) *udarnu snagu* za nanošenje brzih i snažnih vatrenih udara po dubini protivnika u

konvencionalnom-lokalnom ili ograničenom ratu, sposobnu prvenstveno za brzo reagovanje u širem dijapazonu mogućeg intenziteta vojnog angažovanja — počev od demonstracije sile do vođenja neograničenog vazdušnog rata konvencionalnim borbenim sredstvima. Nije potrebno naglašavati da je ova druga uloga RV primarna i da će utoliko više dolaziti do izražaja, koliko će lokalni i ograničeni ratovi i drugi oblici »nižeg nivoa vojnog angažovanja« u savremenoj globalnoj strategiji SAD dobiti veći prioritet.

Mislim da su osnove takve uloge i zadatak vazduhoplovnih snaga SAD odgovarajuće definisane u »Osnovnoj doktrini ratnog vazduhoplovstva SAD«, objavljenoj 1971. godine, a takva orijentacija je dosta uočljiva i iz mnogih praktičnih mera, koje su u novije vreme preduzete u razvoju i izgradnji ovog dela oružanih snaga SAD.

Mihajlo VUČINIĆ

OGRANIČENI NUKLEARNI RAT

Već smo se dotakli problema *ograničenog nuklearnog rata*. Pošto on nije predmet izuzetnog interesovanja samo američkih vojnih pisaca i teoretičara, već je i realan vojno-strategijski koncept globalne strategije SAD, želim samo da podvučem potrebu da to pitanje mora da bude više u centru pažnje našeg interesovanja i to ne samo u sferi teorijskih razmatranja.

Mislim da se radi o *dva nivoa* ograničenog nuklearnog rata. Prvi se odnosi na ograničeni nuklearni rat između SAD i SSSR-a, odnosno njihovim globalnim nuklearnim snagama. To je viši nivo. I drugi, niži nivo, koji se odnosi na upotrebu taktičkih nuklearnih sredstava u eventualnom ograničenom nuklearnom ratu, koji može da zahvati i ostale zemlje i regione u svetu. U tom kontekstu, shvatam i Bofrovu tezu o nuklearnom zastrašivanju na taktičkom nivou.

Ograničeni nuklearni rat je lociran u širi aspekt američke *strategije odvrćanja*, premda on nije uvek i prema svakom sredstvo odvrćanja. On je posledica jednostrane, nerealne i, rekao bih, neuspešne, dobro poznate Dalsove doktrine opšte i potpune odmazde, koja je bila stalno na ivici otvorene pretnje, a zasnivala se isključivo na prvom nuklearnom udaru. Takav strategijski koncept je polazio od nuklearne prednosti i pretpostavke o mogućoj pobedi SAD u opštem nuklearnom ratu. Međutim, stvari su se, kao što je

poznato, razvijale drukčije nego što su predviđali kreatori i planeri američke strategije, naročito posle uspostavljene nuklearne ravnoteže između SAD i SSSR-a. Upravo zbog toga — dilema pobjeda ili poraz u opštem nuklearnom ratu, najviše je podstakla vojne pisce i kreatore strategije u SAD (Kisindžera, Ozguda, Maknamaru, Lerda i druge) da se neposrednije zabave i ograničenim nuklearnim ratom kao sredstvom kojim bi se izbegao opšti nuklearni rat.

Na pitanje: kako nuklearni rat u naše doba može biti ograničen? — strateška misao a i praksa u SAD dale su različite odgovore i rešenja. Dr N. Božić je u svojoj studiji interpretirao te stavove i ukazao na interesantna pitanja i dileme.

Henri Kisindžer, na primer, kada raspravlja o ograničenom ratu uopšte, polazi od toga da je rat kao način rešavanja međunarodnih sporova *neminovan*, pa i mimo volje cele međunarodne zajednice. Ako rat više ne bi bio mogućan, više ne bi bilo ni politike ni diplomatije u svetu u kome živimo; međunarodni sporovi svih vrsta bili bi maltene ovekovečeni pošto ne bi bilo načina da budu rešeni, pogotovo ako svi pokušaji sporazumevanja mirnim putem ne postignu željene rezultate. S druge strane, nuklearni rat bi, s obzirom na strahovite razorne i druge mogućnosti nuklearnog oružja, morao da bude *ograničen*, najpre što se tiče cilja i ratnih sredstava, a zatim i u prostoru i u vremenu. Na tim idejama Kisindžer je gradio i praktične predloge koji, kako konstatuje i dr Božić, nisu nikada postali oficijalan stav američke globalne strategije. No, mora se reći da nisu ostali nezapaženi ni bez uticaja, naročito kada se radi o opštem prilazu problemima ograničenog rata uopšte.

Maknamarina doktrina *odmerenog uzvrata* je, u suštini, doktrina ograničenog (nuklearnog) rata. Kao što je poznato, ona je nastala kao posledica oštarih kritika i zabluda strategije masovne odmazde. Čak i sama činjenica — smatra autor — što je Maknamara upotrebio reč *uzvrat*, a ne odmazda, nije slučajna ni zanemarljiva. Uzvrat je uvek odgovor, a ne »napad« i shodno tome, bez sumnje, neka vrsta »odbrane«. Nuklearni rat mora da bude ograničen, jer odvracanje kao strategija u svakom slučaju ne jamči uspeh, a opšti nuklearni rat doveo bi do kataklizme. Ako odvracanje ne uspe, nuklearni rat ne bi smeo da postane opšti — smatra Maknamara — jer nijedna »razumna« nuklearna sila ne može da želi nuklearni rat, u kome sasvim sigurno ništa ne dobija a gubi sve; u kojem je, drugim rečima, pitanje pobjede ili poraza bespredmetno. Maknamara je zbog toga predlagao da, ako već dođe do takve situacije da SAD i SSSR moraju da upotrebe nuklearno oružje u međusobnom ratu, to bude u strogo ograničenim i određenim granicama. On je sma-

trao da je odgovor na pitanje — kako ograničiti nuklearni rat — našao u *drugom nuklearnom udaru*. Prvi nuklearni udar bi bio usmeren na vojne ciljeve, a snage drugog udara bile bi namenjene gradovima. One bi trebalo da »ubede« protivnika da opšti nuklearni rat treba što pre okončati, tj. pre nego što gradovi na obe strane budu razoreni. Opšti nuklearni rat bi, dakle, bio ograničen samim tim što bi obe strane odolele iskušenju da jedna drugoj unište gradove. Maknamara se zalagao za to da snage drugog nuklearnog udara moraju biti predočene protivniku, da on i ne pomišlja da napadne gradove u SAD, jer bi američki nuklearni odgovor za suprotnu stranu bio neprihvatljiv. U tom pravcu treba da se razvijaju strategijske nuklearne snage SAD, ali da uvek imaju izvesnu prednost nad nuklearnim snagama Sovjetskog Saveza.

Drugi udar je, dakle, trebalo da osnaži i zadrži *prag odvrćanja* na srazmerno visokoj razini, što je bitna karakteristika unutarnje »logike« nuklearne strategije koju je zastupao Maknamara. Suština njegove doktrine ograničenog rata je zapravo pokušaj SAD da se SSSR-u, a i ostalom svetu, nametnu »pravila« savremenog rata s težnjom da ih prihvati i druga strana. Ali ta doktrina je uvek polazila od toga da prednost moraju imati nuklearni, a i drugi potencijali SAD.

Iako je Maknamarina doktrina imala više mana, na koje je ukazivano i u samim SAD, ipak su njeni osnovni okviri — posebno strategija drugog udara — ostali i dalje važeći. Ministar odbrane u Niksonovoj vladi M. Lerđ, vojnoj strani globalne strategije SAD dao je naziv *dovoljno* odnosno stvarno ili *realističko odvrćanje*. Međutim, ona nije originalna, jer, u suštini, takođe spada u strategiju drugog udara. Razlika je samo u kvalitetu snaga odvrćanja. Naime, Lerđ je nastojao da nuklearne snage za drugi udar budu što kvalitetnije i efikasnije i da se poveća prednost nad SSSR-om. Prema tome, kvalitet, a ne sastav, nuklearnih snaga je unekoliko drukčiji, jer je napuštena kvalitativna trka u nuklearnom naoružanju sa SSSR-om. Takav trend se i dalje nastavlja i pored pregovora o ograničavanju strategijskog nuklearnog oružja. U novim stavovima i akcentima sadašnjeg ministra odbrane SAD Šlezindžera, naponi su usmereni upravo u pravcu poboljšanja kvaliteta snaga za drugi udar, odnosno za ograničeni nuklearni rat.

Ovom trendu kvalitetnog razvoja strategijskog nuklearnog oružja treba dodati i razvoj taktičkog nuklearnog oružja namenjenog i za evropsko ratište, što još više ukazuje na realnu opasnost od ograničenog nuklearnog rata, u prvom redu zemalja koje nisu u

nuklearnom klubu, a i onih koje nisu tako »snažne« da protivnik respektuje njihov nuklearni potencijal. Da li će vodeće nuklearne sile — SAD i SSSR — naći zajednički jezik kada je u pitanju i ograničeni nuklearni rat teško se može reći, ali dosadašnji razvoj njihovih vojnostrategijskih koncepcija, naročito u upotrebi nuklearnog oružja, govore o tome da su ga nalazile. Što to znači za ostali svet treba tek da se vidi.

Dr Nemanja BOŽIĆ

NUKLEARNI FAKTOR U STRATEGIJI ODVRAĆANJA

Da se za trenutak vratim na ono što sam ranije rekao o prirodi rata uopšte, i šta je određuje u naše doba (nuklearno oružje!). Pošto ni tvorci globalne strategije SAD ne mogu isključiti sveopšti nuklearni rat kao stvarnu mogućnost, to se njima nameće pitanje:

— čemu, onda, služi nuklearno, u prvom redu strateško oružje koje SAD poseduje i stalno razvijaju?

Ako ovo oružje treba da posluži samo uzajamnom uništenju, ono zaista nema smisla. Na ovom mestu postaje jasno da SAD kao nuklearna velesila nije samo posednik nuklearnog oružja, već i njegov zarobljenik: ima ga, ali ga ne može svojevolsjno upotrebiti, osim u samoubilačkoj želji, odnosno može ga upotrebiti samo u takvom sticanju okolnosti u kojem druga strana, htela ili ne, prihvata određena pravila koja upotrebu ovog oružja ograničavaju, čine je »racionalnom«. Pošto se do tih pravila ne može doći diplomatskim putem — jer bi to značilo legalizaciju rata — SAD nastoje da ih nametnu smišljenom trkom u naoružavanju koja bi njihovim vojnicima uvek omogućavala širi »spektar opcija« od protivnika. To vojni pisci nazivaju čas marginalnom prednošću, čas kvalitativnim preimućtvom, čas sposobnošću prvog udara, itd.

O čemu je, zapravo, reč?

Reč je o pokušaju SAD da se osiguraju da — pošto niko ne može jemčiti da oružani sukob bilo koje vrste ne preraste u opštu »nuklearnu pustoš« — uvek mogu staviti protivnika pred izbor između lošeg i još goreg, i tako mu »omogućiti« da se »racionalno« ponaša. SAD se ne mogu osloniti samo na pretpostavku da će nuklearne sile, pa i one same, koristiti samo konvencionalno oružje u ratne svrhe. One moraju biti takođe sigurne da će, ako taj »prag«

bude pređen, nuklearno oružje biti upotrebljeno pod određenim uslovima koji neće zavisiti samo od dobre volje zaraćenih strana, već će biti nužno uslovljeni prirodom ovog oružja i njegovom »strukturom« (ofanzivno-defanzivno, strateško-taktičko i dr.) u naoružanju velesila. To vojni pisci u SAD ne kažu otvoreno, ali se sve svodi na to: njihova težnja da u političkom pogledu osiguraju takvu, kako bi Klauzevic rekao, logiku rata, koja bi u vojnom pogledu određivala njegovu gramatiku. Čemu, inače, toliki njihov intelektualni napor da obrazlože svrhu razlikovanja vojnih od ostalih ciljeva, zatim veće mogućnosti izbora, »selektivnosti« samih tih ciljeva itd.?

Drugo je pitanje: ne bave li se tvorci globalne strategije »pragmatičnim iluzijama«, kako bi rekao Aron? To tek treba na teoretskoj ravni dokazati i pobiti. Lično mislim da bi se celokupna konstrukcija *strategije odvrćanja* SAD srušio kada bi se prodrlo u njenu srž: u Veberovu postavku o racionalnosti industrijskih društava i civilizacija; društva koja se klone samouništenja koristiće se naukom i tehnikom racionalno; i kada bi se toj Veberovoj postavci suprotstavila dijalektičnost veze racionalnog i iracionalnog. Pada u oči, takođe, da vojni pisci u SAD veruju da će nauka, odnosno tehnologija naoružanja biti ta pomoću koje će se, uz smišljenu politiku, moći ograničiti upotreba nuklearnog oružja, a prenebreći društveni uslovi. No, to je izvan predmeta i moje knjige i ove rasprave.

Da razrešenje dvojbe »racionalnosti« kada je reč o nuklearnom oružju nije jednostavno ni za same vojne pisce u SAD, najbolji je dokaz to što su i oni sami podeljeni među sobom na dve škole u pitanju nuklearnog rata i strategije odvrćanja, njene suštine, a najpre povodom SALT pregovora, proteklih i tekućih.

Dosadašnji SALT pregovori, dakle — u razdoblju od 1971. do naših dana — bili su u znaku *doktrine sigurnog u smislu obezbeđenog razaranja* (assured destruction), za razliku od *doktrine ograničenja štete* (damage limitation).

Sušтина прве доктрине је у томе што нуклеарна ударна моћ, када је реч о већим силама као што су САД и СССР, треба да буде узajамно uperena uglavnom на насељена места и производне погоне противника. Војни циљеви противника, у првом реду нуклеарне бојне главе на ракетима средњег и великог домета (MRBM и ICBM на земљи и SLBM на мору) намењене другом нуклеарном удару, не би смеle бити на нишану ниједне стране.* У супротном, противник може подозревати да супротна страна смера да га једним јединим, првим нукле-

* Други нуклеарни удар је управо узврат на »напад« противника нуклеарним оружјем на »нас«, који треба да разори njegove градове и tvornice. То је *наша одбрана*.

arnim udarom liši njegove (nuklearne) udarne moći, odnosno snage kojom bi taj udar mogao uzvratiti. Taj osjećaj ga može navesti da, iz straha od te mogućnosti, sam prvi, to jest *preventivno* napadne vojne ciljeve suprotne strane, a zatim, možda, i gradove i središta proizvodnje uopšte, što bi za obe strane u krajnjoj liniji značilo puštoš, čak početak kraja, ako ne i kraj civilizacije u svetu. Kažemo: osećaj, jer je *doktrina sigurnog razaranja* jedna od dveju škola *teorije odvrćanja* (*deterrence*), teorije prema kojoj je odvrćanje »stajanje duha«, odnosno stvar posebne svesti o sopstvenoj bezbednosti, odnosno ugroženosti u nuklearno doba, koju velesile stiču na osnovu procene opšteg odnosa snaga, pri čemu je strateško (nuklearno) oružje odlučujući činilac.

Bitno u toj teoriji je da velesile treba jedna drugu da odvrćaju od nuklearnog rata, a doktrina sigurnog razaranja uči da je odvrćanje najubedljivije, odnosno najdelotvornije, ako te velesile mogu uzajamno sebi staviti u izgled da će onoj koja počne rat nuklearnim oružjem biti zauzvrat uništeni gradovi i proizvodnja; nasuprot tome, ako te iste velesile teže da istovremeno budu u stanju da u jednom naletu unište, svaka drugoj, i nuklearnu udarnu moć, onda je teško povući granicu između odvrćanja i manje ili više prikrivene pretnje upravo nuklearnim ratom. Naime, u tom slučaju neće biti ništa od odvrćanja, jer ni jedna strana neće verovati drugoj na reč da neće prva upotrebiti nuklearno oružje.* Jednom reči, odvrćanje neće biti ubedljivo. Stoga, nuklearne velesile, ako ne žele da odvrćanje omaši, odnosno da uprkos svemu razumnom izbije nuklearni rat između njih samih, moraju svesno i obostrano ostaviti svoje gradove i proizvodnju bez zaštite, kao zalog sopstvenih dobrih namera da odvrćanje bude svrsishodno, štiteći, znači, u isto vreme samo strateško oružje.

Paradoksalno ili ne, maksima doktrine sigurnog razaranja, uprošćeno rečeno, glasi: loše je protivniku pretiti uništenjem njegovog strateškog naoružanja, bolje je stavljati mu u izgled razaranja njegovih gradova i proizvodnih pogona. To je zapravo njen aksiom. Ako SAD i SSSR, na primer, ne žele da steknu sposobnost prvog nuklearnog udara — istovremenim jednostranim potezima u vojnoj politici, to jest samoorganičavanjem ili sporazumnim ograničavanjem strateških nuklearnih snaga — onda je sigurno razaranja, obostrano i uzajamno, što će reći da je odvrćanje *stabilno*. To stabilno odvrćanje je jedino moguće odvrćanje uopšte.

* U toj svetlosti, sa stanovišta SAD, ne bi mnogo vredeo ni njihov sporazum sa SSSR-om, sačinjen 1973. u okviru SALT, o sprečavanju nuklearne opasnosti.

Stabilno odvrćanje u smislu doktrine sigurnog razaranja zasniiva se zapravo na pretpostavci da u nuklearnom ratu nema ni napada, a još manje odbrane u klasičnom pogledu. Ovaj rat je jednostavno samoubilački. Pošto nema koliko-toliko delotvornih sredstava odbrane od nuklearnog oružja (ili ih nema ili su isuviše skupa, što je na kraju krajeva jedno te isto) to je najbolji način odbrane od njega — izvesnost u najvećem mogućem stepenu da nikad neće biti upotrebljeno, osim u samoodbrani, pa i tada, bar u prvi mah ograničeno (na gradove protivnika i slično). To se, pak, može postići jedino tako što će nuklearne velesile međusobnim sporazumima ograničavati sopstveno učešće u trci u naoružavanju i na taj način usmeravati odnosne vojne politike, vodeći stalno računa o tome da odvrćanje mora biti stabilno, to jest obostrano, a najkraći i najsigurniji put ka tome jeste — odreći se težnje ka sposobnosti za prvi udar (na vojne i slične ciljeve protivnika!). Drugim rečima, ako nema sredstava za odbranu od nuklearnog oružja ili su ta sredstva u nuklearnom ratu sumnjive vrednosti (kao, recimo, ABM), onda treba »defanzivu« postići ograničavanjem »ofanzive«, to jest ofanzivnog strateškog oružja za slučaj tog rata. To je, uostalom, i nit koja se dosad provlačila kroz SALT, bar što se SAD tiče.

Doktrina ograničenja štete počiva upravo na oprečnoj pretpostavci: da je u nuklearnom ratu mogućan kako napad, tako i odbrana. U tom pogledu, nuklearni rat se ne razlikuje od klasičnog. Ako, primera radi, odvrćanje omane, onda je što se »nas« tiče reč o odbrani od napada, protivnapada itd. To znači da nuklearne velesile treba da s vojnog stanovišta vode računa kako o odvrćanju, tako i onom što može doći »posle njega«, to jest o odbrani. Gornja granica u toj odbrani bi bila da »mi« u svako doba možemo uništiti celokupnu nuklearnu udarnu moć »našeg« protivnika potpuno, a da pri tom zaštitimo »naše« stanovništvo i proizvodnju od uzvrata; no, pošto tako što nije sasvim izvodljivo u stvarnosti, to treba uvek nastojati da smo u stanju da razorimo što je moguće veći deo te moći i zaštitimo što veći broj naših gradova i proizvodnje od nuklearnog oružja. Ili bar samo ovo drugo, pod uslovom da protivnik nije u međuvremenu uspeo da na isti način postupi. I to bi već, navodno, bila prednost na »našoj« strani u slučaju nuklearnog rata. Pri tom ne treba pitati za cenu takve odbrane, jer odbrana prosto-naprosto nema cenu. Isto tako, nije važno može li se i »naš« protivnik domoći iste odbrane uz približno istu cenu; važno je da je »mi« imamo pre njega i vazda više od njega. Ili makar samo ovo drugo.

Iz tog razloga, pristalice doktrine ograničenja štete su se svojevremeno protivile odluci vlade u Vašingtonu da protivraketnu odbranu

(ABM) prvo ograniči samo na vojne ciljeve (zaštita ICBM), a zatim brojčano svede samo na dva »sistema«, i to u sporazumu sa SSSR-om.* Naime, ograničenje ABM je bio jedan od najvažnijih ishoda dosadašnjih, tačnije tekućih SALT pregovora između ove dve zemlje, i jedan od glavnih povoda za pobornike ograničenja štete da se protive SALT-u u celini.

Mi se na ovom mestu nećemo upuštati u raspravu o celishodnosti doktrine ograničenja štete (da li je, recimo, daleko ili blizu razumu da nuklearne velesile troše ogromna novčana sredstva za sumnjivu prednost »bržeg oporavka« od protivnika nakon nuklearnog rata, dakle ne opstanka u tom ratu u klasičnom smislu reči itd.), pošto bismo se morali baviti brojnim računicama verovatnoće i sličnim, što i nije bitno za ovu raspravu. Umesto toga, zaključićemo da je ova doktrina, kao i doktrina sigurnog razaranja, jedan od polova *praktične* primene teorije odvrćanja u vojnoj politici SAD, odnosno u globalnoj strategiji ove velesile. Ona je nastala i cvetala pedesetih godina, u vreme kada je nuklearna udarna moć SAD bila oslonjena uglavnom na jednu vrstu sredstava prenosa ove moći — na strateško vazduhoplovstvo (SAC), koje je, opet, bilo već tih godina sve više »ranjivo«, hoćemo reći izloženo udaru odgovarajućih snaga SSSR-a, pa prema tome i srazmerno malo pouzdano u slučaju nuklearnog rata. To su, između ostalog, i godine kada je atomski monopol SAD bio uveliko svršena činjenica. Doktrina ograničenja štete je zatim šezdesetih godina postepeno ustupala svoje mesto i strateškoj misli SAD doktrini sigurnog razaranja.

Čuvena Maknamarina doktrina, proglašena još u vreme vlade Džona Kenedija u Beloj kući, bila je zapravo kraj doktrine ograničenja štete, a početak doktrine sigurnog razaranja. To je bilo doba u kojem su SAD sticale (dok nisu stekle) prednost u strateškom nuklearnom naoružanju, posebno ofanzivnom u odnosu na SSSR, kako u kvantitativnom, tako i u kvalitativnom pogledu. Kako je vreme prolazilo, tako je SSSR uspevao datu prednost SAD izjednačiti što se tiče kvantiteta, s težnjom i ka kvalitativnoj jednakosti sa SAD. Ričard Nikson je bio prvi predsednik u Beloj kući koji je ovaj *paritet* između SAD i SSSR-a priznao kao činjenicu u svojoj globalno-strateškoj doktrini (Niksonova doktrina). SALT pregovori su izraz, ako ne i posledica tog pariteta, i ujedno vrhunac doktrine sigurnog razaranja u praksi odvrćanja u SAD.

No, u novije vreme u SAD, upravo u vezi sa budućim tokom SALT-a, oživljava ponovo i doktrina ograničenja štete. Naime, Šle-

* SAD su ove godine svele taj broj samo na jedan, takođe u sporazumu sa SSSR-om.

zindžerova doktrina, obnarodovana u SAD u januaru ove godine, sadrži i neke osnovne postavke doktrine ograničenja štete, što će se, bez obzira na spoljne vidove stvari — sukob Kisindžera i Šlezindžera oko toga — odraziti na stavove SAD u budućim SALT pregovorima. Naime, Slezindžerova doktrina je u suštini svojevrstan *kompromis* između doktrine sigurnog razaranja i doktrine ograničenja štete. To ne može, a da ne utiče i na najavljeni ovogodišnji jesenji nastavak SALT pregovora.

Drago RAKOČEVIĆ

NIKSON-FORDOVA DOKTRINA

Mislim da je autor, razmatrajući političku i vojnu stranu američke posleratne globalne strategije, s pravom istakao njen globalizam i kontinuitet.

Kada je reč o sadašnjoj doktrini i strategiji, onda je potrebno naglasiti tri bitna elementa na kojima one počivaju.

Partnerstvo — održavanje i unapređivanje kohezije NATO, raspodelu opterećenja i odgovornosti, pomoć u oblasti bezbednosti i regionalnu saradnju Zapada, ali u okviru globalne politike SAD kao vodeće sile. Zahtevi ovog elementa u Evropi treba da se sprovedu kroz NATO, a u Aziji se već sprovode kroz »vijetnamizaciju«.

Snaga — sposobna da obeshrabri protivnike u akcijama oko promena stanja u bilo kojoj zemlji kapitalističkog sveta ili da guši progresivne procese u svetu. Otuda i koncept »totalnih snaga« (SAD i saveznika) a i drugih instrumenata.

Pregovaranje sa SSSR-om zasniva se na respektivnoj vlastitoj snazi, ali prema NR Kini još uvek je prisutna nuklearna pretnja i sila, što znači politika sa pozicija sile prema svim inferiornijim. Što se tiče pregovaranja o ograničavanju strategijskog nuklearnog naoružanja (SALT I i II), još uvek su dometi sporazuma na nivou kvantitativnog, ali ne i kvalitativnog ograničenja. Pošto su velike razlike u pristupu strana otuda su i rezultati SALT-II veoma neizvesni.

Možda nije bez značaja ukazati na osnovne principe sadašnje američke strategijske koncepcije »realističko odvrćanje«, jer ukazuju na to kako se predviđa upotreba sredstava strategije.

Princip *strategijske dovoljnosti*, u užem vojnom smislu, znači imati dovoljno jake snage za nanošenje neprihvatljivih gubitaka

protivnika — radi tzv. odvrćanja, a na širem političkom planu imati uvek takvu poziciju i uslove da SAD, pa i NATO u celini, ne budu izloženi, kako to oni kažu, pretnji i pritisku protivnika ma koje vrste i paralelno s tim uslove za veću ofanzivnost u akcijama u svetu.

Princip *jednog i po rata*, za razliku od ranijih dva i po rata (po jedan veliki u Evropi i Aziji i intervencija u drugim delovima sveta), predstavlja zamisao o sposobnosti SAD za vođenje jednog velikog rata u Evropi, odnosno u zonama »vitalnih« interesa, ali i snage za intervenciju svuda tamo gde se to oceni neophodnim. Ovim se želelo postići smanjenje oružanih snaga za oko milion vojnika i njihovo svođenje na manje dimenzije ali veće borbene gotovosti, zatim, prelaz na profesionalne oružane snage (tu postoje značajni problemi) i postepeno reduciranje do određene granice snaga van teritorije SAD (kad saveznici preuzmu deo obaveza), ali da sve to i nadalje obezbedi sprovođenje ciljeva globalne politike SAD u svetu.

Princip *strategijske pokretljivosti* (mobilnosti) podrazumeva mogućnosti brzog prebacivanja kopnenih i vazduhoplovnih snaga u ma koji deo sveta, bilo da je potrebno doziranje snaga na moguća ratišta ili pak intervenciju u one regione sveta gde državno-političko rukovodstvo SAD oceni za potrebno.

Doktrina gledanja po vrstama rata takođe doživljava određenu evoluciju. Tako prema sadašnjoj strategijskoj koncepciji proširen je spektar mogućih sukoba, pa i nivoa datih u sistematizaciji i klasifikaciji vrsta ratova prethodnih administracija SAD.

Lokalni ratovi vezuju se za područje jedne zemlje, pa se predviđaju akcije kao što su političke subverzije, pučevi, dizanje pobuna i ustanaka i antigerilskog ratovanja, kao reakcija na progresivne procese u pojedinim zemljama ili delovima sveta (Čile, Kipar i sl.). Naravno, predviđa se i oružani sukob. Zato se predviđaju snage saveznika SAD, odnosno satelitske snage u zemlji žrtvi agresije, koje bi bile pomagane finansijski i u naoružanju, a i direktnom podrškom dela snaga SAD.

Ograničeni — regionalni ratovi vezuju se za vođenje konvencionalnih dejstava — *rata na delu vojišta* (dve ili više zemalja), i konvencionalna dejstva — *rat na vojištu ili ratištu* (veća teritorija — region), uz obavezno angažovanje konvencionalnih snaga i supersila na ratištu kao i nuklearnih borbenih sredstava operativno-taktičkog značaja.

Nuklearni rat (»strategijsko odvrćanje«) predviđa se na dva nivoa. Jedan nivo bio bi tzv. *ograničeni nuklearni rat na vojištu* ili

ratištu (eskalacija posle upotrebe nuklearnih borbenih sredstava taktičkog značaja u konvencionalnom ograničenom ratu). Za ovaj nivo se predviđaju posebne nuklearne snage ratišta. *Opšti nuklearni rat* — najviši stratezijski nivo — razmatra se kao malo verovatan, ali se ne isključuje, čim ga i sadašnja stratezijska koncepcija razmatra, a za njegovo vođenje postoje stratezijske nuklearne snage sa njihovom ofanzivnom i defanzivnom komponentom. To znači da je osigurana »stratezijska dovoljnost« SAD za nanošenje neprihvatljivih gubitaka protivniku. Ključevi za odluku su uvek u rukama SAD, a za ovu vrstu rata odgovornost se ne deli sa partnerima, što je i ranije bio slučaj, a to je imalo odraza i na držanje pojedinih članica u bloku, kao npr., izlazak De Golove Francuske iz vojnog organizma NATO 1966/67. godine.

Mislim da bi trebalo podvući da je globalna politika SAD u suštini i danas ostala ista, iako je bilo korekcija u metodama, posebno u sredstvima oko ostvarivanja ranije postavljenih ciljeva i interesa. I globalna strategija SAD u evoluciji, pa i ova sadašnja stratezijska koncepcija »realističko odvrćanje« u njenoj vojnoj suštini predstavlja prilagođavanje da bi bila efikasna u službi ciljeva i interesa globalne politike SAD. Jer njome se želi osigurati, prema potrebi, jednovremena i uzastopna, kombinovana i podeljena odgovornost, proporcionalno angažovanje svih snaga i sredstava SAD, osim nuklearnih, kao i maksimalno angažovanje saveznika kroz partnerstvo. Razrađena je njena primena i na Evropu, a i za druge regione u svetu. S obzirom na to da se naglašava konvencionalna komponenta u ratovima, to znači i mogućnost izbijanja manjih i većih konvencionalnih ratova, pa i u Evropi, uz stalnu pretnju upotrebe i nuklearnih borbenih sredstava, pa time i eskalaciju. Najzad, mislim da je koncepcija »realističko odvrćanje« istovremeno i najgrublja pretnja oslobodilačkim i revolucionarnim pokretima i svim progresivnim procesima u svetu.

Dr Nemanja BOŽIĆ

ŠLEZINDŽEROVA DOKTRINA

Kad sam već spomenuo Šlezindžerovu doktrinu, pokazaću na njenom primeru kako SAD upravo u novije vreme pokušavaju da, tako da kažem, valorizuju ono što smatraju da su postigle u dosadašnjoj trci na naoružanju, pa i SALT pregovorima, ako hoćete.

Ova doktrina, kao što je poznato, ističe sposobnost nuklearne udarne moći SAD da izvrši prvi udar na SSSR, to jest na vojne ciljeve u ovoj zemlji. Ako se uzme u obzir ukupan broj bojnih glava koje je vlada u Vašingtonu pre toga imala na raspolaganju, biva jasno da ih je više nego što ima gradova i industrijskih središta u SSSR-u; naime, da su i dosad neke od njih morale biti uperene na vojne ciljeve u SSSR-u, s tom razlikom što to dosad SAD nisu javno priznavale, a sad to čine.

Razlog tome je, pre svega, što SAD sada raspolažu sredstvima za tačnije navođenje raketa, odnosno bojnih glava do cilja, i sve više ih usavršavaju. Ta sredstva im, tvrdi Šlezindžer, omogućavaju da mogu »selektirati« ciljeve u SSSR-u, u prvom redu vojne, i da pri tom izbegnu suvišnu štetu za okolinu u njihovoj blizini (naselja i sl.). On je to nazvao »hirurškim udarom«, aludirajući na preciznost hirurških zahvata. Šta je to drugo nego predočavanje mogućnosti ograničenog nuklearnog rata? Ograničenog na taj način što će se SSSR uvek dovoditi u položaj da trpi manju štetu da bi izbegao veću, ili, u najgorem slučaju za SAD, da uzvraća ravnom merom ako neće da se taj tobože ograničeni, nuklearni rat proširi (eskalira).

Na ovom mestu neću raspravljati koliko je ograničeni rat a la Šlezindžer stvarno mogućan. To zahvata širu raspravu, a još više prethodno razmatranje. Umesto toga, želeo bih da naglasim da kada se ograničeni nuklearni rat teoretski obrazloži kao što je učinio Šlezindžer, uz odgovarajuću tehničku dokumentaciju (razvoj ratne tehnike u posedu SAD i sl.), onda cela ta zamisao može poslužiti i u političke svrhe. U ovom slučaju, recimo da uveri saveznike SAD — na prvom mestu u Evropi — inače pokolebane proteklim SALT pregovorima — u verodostojnost (kredibilnost) nuklearnog »štita i mača« SAD uprkos SALT pregovorima. No, nije reč samo o SALT-u. Zapadna Evropa, odnosno NATO se u naše vreme preoružava, i SAD bi želele da na to utiču pod pretpostavkom upravo verodostojnosti njihove nuklearne »zaštite«. Ali, to je već drugo pitanje.

Mihajlo VUČINIĆ

NOVI USLOVI, NOVI AKCENTI,
ALI ISTI CILJEVI

U aktuelnoj američkoj globalnoj strategiji može se uočiti prividan *dualizam*. S jedne strane, u sferi politike naziru se izvesne promene i novi akcenti, jer detant, novi centri moći (Evropa, Ja-

pan), ekonomska kriza u svetu, uvažavanje političkih i drugih interesa saveznika SAD, naročito u NATO, i posebno nagoveštaji u novom odnosu SAD prema politici nesvrstavanja (Kisindžerove izjave u Evropi i Jugoslaviji), nisu mogli ostati bez uticaja na politički kurs SAD, pogotovo u uslovima kada su jasno istakle da ne žele izolacionizam, već adekvatnu odgovornost i udeo u svetskoj politici. S druge strane, u sferi vojnog aspekta globalne strategije ostaju dosledni odlučujućoj ulozi vojne sile — nuklearnog i konvencionalnog oružja. Predsednik Ford je već više puta jasno istakao da ostaje dosledan pomenutim principima američke strategije, podvlačeći ulogu vojne sile, ali i drugih snaga i metoda (na primer izjava o ulozi CIA u slučaju Čilea) radi ostvarivanja globalnih ciljeva.

Suština »nove« nuklearne doktrine SAD, koju Šlezindžer naziva »doktrinacija« — pošto je u pitanju zapravo samo delimično prilagođavanje Niksonove doktrine novim uslovima — jeste u tome što će nuklearna borbeni sredstva biti upotrebljena prvenstveno po vojnim ciljevima. Novinu predstavlja i mogućnost da predsednik SAD otpočne nuklearni rat, ne čekajući početni udar protivnika (preventivni, odnosno preemtivni udar)*. Ove promene su najverovatnije omogućene kvalitativnim usavršavanjem nosača nuklearnih borbenih sredstava, posebno povećavanjem njihove preciznosti. Nije teško zaključiti da se ovom, tzv. Šlezindžerovom doktrinom povećava opasnost od upotrebe nuklearnih borbenih sredstava u opštem ratu, a posebno u lokalnim sukobima.

Ovom prilikom razmotrili smo vrlo složenu, često protivurečnu i nedorečenu koncepciju globalne američke strategije, u kojoj se — kako kaže dr Nemanja Božić — i najupućeniji teško snalaze. No, ono što je za nas bitno — došli smo do zaključka da su sve te razne strategijske koncepcije samo menjale svoju formu i nazive, ali da je suština uvek ista, a to je politika sile i dominacije SAD, koja ima za cilj da obezbedi stabilnost postojećeg društvenog poretka u zemlji, da obezbedi ekonomske i političke interese SAD u svetu. U tom pogledu strategijska američka misao i praksa imale su i imaju kontinuitet.

* Dok se pod *preventivnim udarom* podrazumeva dejstvo koje koristi relativno povoljan odnos snaga kako bi se preduhitilo protivničko dejstvo u slučaju pomeranja odnosa snaga u njegovu korist, dotle se pod *preemptivnim udarom* podrazumeva dejstvo koje prethodi protivničkom dejstvu jedva toliko da se gotovo u njega uklapa.